KAREL ČAPEK

destinul unui compozitor

Colecția GLOBUS / Editura Univers

KAREL CAPEK
DESTINUL UNUI COMPOZITOR

Traducere de HELLIANA IANCULESCU
EDITURA UNIVERS
Bucureşti
1979

ŠIMEK, JUDECĂTOR LA TRIBUNALUL DISTRICTULUI

I. Un prieten din tinereţe

L-AM CUNOSCUT PE BĚDA Poltěn când trecusem puţin de şaisprezece ani – bineînţeles pe atunci semna încă Bedřich Foltýn pe caietele de şcoală. Venisem din altă parte în clasa a şasea a liceului unde învăţa Folten şi întâmplarea care hotărăşte de atâtea ori soarta tinerilor a făcut să mă aşez lângă el în aceeaşi bancă scrijelită şi stricată.

Îmi aduc aminte de elevul Foltýn din clasa a şasea de liceu de parcă l-aş fi văzut ieri: era un băiat deşirat, cu ten delicat şi cu părul brun-auriu ondulat mărunt de care era din cale afară de mândru, avea ochii bulbucaţi de miop, albaştri, nasul lung şi bărbia foarte mică, mâini mari mereu asudate cu care nu ştia ce să facă şi în general manifesta şubrezenia dezarticulată a băieţilor la vârsta pubertăţii. Arăta mereu de parcă ceva l-ar fi ofensat la care el răspundea printr-un dispreţ tăcut şi susceptibil. La prima vedere nu prea mi-a plăcut, dar imediat mi-am dat seama că nu are în clasă niciun prieten şi că evită cu un aer de superioritate orice contact cu ceilalţi băieţi.

Eu nu eram nici pe departe un elev eminent, dar înfruntam măcar şcoala, învăţătura şi profesorii cu o îndărătnicie posacă: eram un băiat aproape scund, şchiop şi urât, neajunsuri ce îmi imprimaseră sentimentul agresiv de a nu capitula. Poate de aceea am trecut prin şcoală cu chiu cu vai, cu numeroase cicatrice, dar totuşi cu capul sus. Cu Foltýn era mai rău: dorea cu înfocare să se remarce, dar era în acelaşi timp un timid iremediabil; acasă tocea ca un nebun, dar la şcoală când îl scoteau la lecţie, bărbia începea să-i tremure şi nu putea să scoată un cuvânt, înghiţind nervos în sec până ce i se vedea mărul lui Adam zvâcnind în gâtul lung şi slab.

— Foltýn ia loc, îi spunea profesorul printre dinţi aproape cu dezgust. Ar fi mai bine să te ocupi de matematică decât de frizură.

Foltýn se aşeza distrus, înghiţea în sec; ochii de un albastru spălăcit i se umpleau de lacrimi, iar buzele i se mişcau necontenit de parcă abia atunci formula răspunsul corect. Ca să nu arate că e pe cale să

izbucnească în plâns se încrunta ofensat şi lua un aer groaznic de îngâmfat; în felul acesta lăsa să se înţeleagă că dispreţuieşte cu înverşunare nota patru pe care a căpătat-o, profesorul, matematica şi în general întreaga şcoală. Profesorii nu îl iubeau deloc şi îl necăjeau ori de câte ori aveau prilejul. Mi-era milă de el când îl vedeam stând lângă mine cu bărbia care-i tremura şi cu mărul lui Adam zvâcnind şi încercam să îi suflu. La început cine ştie de ce s-a simţit ofensat.

— Păstrează-le pentru tine, da? îmi şopti, furios cu ochii plini de lacrimi, într-o zi, când profesorul nostru de latină îi spuse să se aşeze după ce-i dăduse o notă proastă. Eu nu cer nimănui nimic.

În curând însă s-a deprins cu ideea că îl ajut: continua să înveţe cu mai multă conştiinciozitate şi râvnă decât mine, era dotat şi deosebit de receptiv, dar îi lipsea orice încredere în sine sau cam aşa ceva; eu nu ştiam nimic ca lumea, dar aveam mai mult curaj. Pe scurt Foltýn se bizuia pe mine ba chiar începuse să accepte totul ca un serviciu firesc ce i se cuvine; îl jigneam de moarte când uneori nu îi scriam tema şi îşi lua un aer atât de trufaş şi de nenorocit totodată încât mai că nu îi ceream iertare. Şi astfel îl serveam în continuare.

După câte ştiu era ca şi mine dintr-o familie nevoiaşă; tatăl lui trebuie să fi fost un fel de conţopist sau aşa ceva. Locuia la o mătuşă, o fată bătrână care aparţinuse elitei locale de odinioară, dar care dumnezeu ştie din ce trăia, poate închiria camere; dar cum poate trăi cineva din chiria unui student sărac nu pot să pricep. Îmi amintea întotdeauna de o molie care se hrăneşte cu pelerine şi şaluri vechi de lână. Îl adora nespus de mult pe Bedříšek al ei – cum îi spunea – şi îl răsfăţa aşa cum se poate într-o asemenea mizerie.

— Pe Bedříšek îl persecută, se văita ea, fiindcă este mult mai înzestrat decât ei; într-o zi le va arăta el de ce este în stare şi toţi se vor ruşina.

— Nu-mi pasă de ce gândesc oamenii despre mine, mătuşico, răspundea Fricek îndurerat şi trufaş, scuturându-şi pletele îngrijite. Dacă n-ar fi fost tata, de mult aş fi fugit de la şcoala aceea tâmpită. Ştiu eu ce-aş face de-ar rămâne toţi cu gura căscată!

Veneam la ei să fac temele cu Fricek. Locuiau într-o cămăruţă şi o bucătărioară; o jumătate din cameră era ocupată de un pian care scârţâia plăcut, amintire a timpurilor când mătuşica cu părul cârlionţat – după cum o arăta o veche fotografie – învăţa să cânte *Rugăciunea fecioarei* şi *Clopotele de seară.* Încetul cu încetul am început să ne împrietenim mai îndeaproape aşa cum se întâmpla băieţilor la vârsta pubertăţii. Formam o pereche bizară: el prea înalt şi slab cu obraji de fată, ochii albaştri şi părul lânos, auriu de berbec, eu bondoc, negricios, cu părul pieptănat perie, – sigur că această pereche făcea să râdă toată clasa. Odată eram la ei şi ne povesteam de câte în lună şi în stele; se lăsa seara, focul dogorea în cămin, iar pe mine aproape mă

durea inima de o emoţie excesivă, neaşteptată şi necunoscută, ce mă cuprinsese. Fricek tăcu deodată, trecându-şi mâna lungă şi palidă prin păr:

— Aşteaptă o clipă, îmi şopti misterios, dispărând în bucătărie.

După o clipă se întoarse; îmbrăcase un fel de jachetă violetă de mătase şi păşea ca un somnambul de parcă ar fi plutit. Fără să scoată un cuvânt, ridică capacul pianului, se aşeză pe un taburet şi începu să improvizeze. Ştiam că învaţă să cânte la pian, dar ceea ce vedeam era o surpriză pentru mine. Fricek cânta, trecând de la o melodie la alta, cu capul dat pe spate şi cu ochii închişi, apoi se apleca din nou până la claviatură de parcă se frângea, iar clapele abia murmurau sub degetele sale. De îndată ce melodia creştea se îndrepta şi el de parcă acel forte l-ar fi înălţat şi purtat cu sine; apoi bubuia un ultim acord triumfal şi din toate puterile, aruncându-şi capul pe spate; rămânea aşa cu ochii săi visători, larg deschişi, de parcă privea în altă lume şi respira greu, istovit, până ce se stingea ultima notă.

Eu nu înţeleg muzica; flaşneta mă poate emoţiona la fel de mult ca şi muzica sferelor, dar sunt incapabil să apreciez care e mai bună. Extazul muzical al lui Foltýn aproape mă înspăimânta: îmi era puţin ruşine fără să ştiu de ce, dar eram în acelaşi timp copleşit.

— A fost minunat m-am pronunţat eu cunoscător. Fricek păru că se trezeşte dintr-un vis, îşi trecu mâna peste frunte şi se ridică.

— Scuză-mă, se dezvinovăţi el, dar când ma cuprinde asta trebuie… Este ceva mai puternic decât mine.

— Şi de ce-ţi pui jacheta asta violetă? i-am spus.

Fricek dădu din umeri.

— O îmbrac întotdeauna când cânt. Fără ea nu pot să creez, înţelegi?

Nu înţelegeam nimic, dar nu eram tocmai sigur că aceasta nu are o anumită legătură cu muzica. Foltýn s-a apropiat de mine, întinzându-mi mâna.

— Ascultă Šimek, nu sufli nimănui o vorbă. Asta e secretul nostru.

— Ce secret? am întrebat eu fără să înţeleg.

— Că sunt artist, îmi şopti Foltýn. Ştii băieţii şi-ar bate joc de mine, iar profesorii ar fi şi mai porniţi… Şi aşa ştiu că nu dau doi bani pe învăţătura lor în clasă… Nu poţi să-ţi închipui cât de umilit sunt când trebuie să tocesc cuvintele şi formulele lor. Eu stau acolo în clasă şi aud mu zică… muzică.

— Şi de când ştii că eşti artist?

— De multă vreme. Cu doi ani înainte an fost la un concert. A fost ceva extraordinar. Omu acela cânta până ce părul îi cădea pe clape… Acolo am înţeles. Aşteaptă, şopti misterios, pune-mi mân; aici pe tâmple. Nu simţi nimic?

— Ce? am întrebat eu cu mirare. Degetele mei simţeau numai părul

lui ondulat şi des ca blana; unui pudel.

— Nu simţi ce tâmple proeminente am? Acest: este semnul unui talent muzical anormal. E ui lucru de altfel cunoscut adăugă el cu nonşalanţă La fel ca şi extensia degetelor. Eu pot să cuprimd zece clape ca pe nimic. Crede-mă, vreau să an certitudinea că voi ajunge undeva în artă. Şi sim asta, Šimek, o ştiu cu siguranţă.

Îmi aduc aminte de parcă s-ar fi întâmpla ieri. În camera mătuşii se lăsase întunericul ş numai din timp în timp se aprindea câte o scânteie când un cărbune incandescent cădea sub grătar. Stăteam mână în mână ca doi băieţi sărman şi speriaţi; mâna lui era neplăcut de rece şi de umedă, dar în clipa aceea i-o strângeam subjuga cu inima plină de dragoste şi înflăcărare.

— Fricek, şopteam, Fricek.

— Spune-mi Beda, m-a corectat Foltýn deli cat, dar nu în clasă, numai între noi, ştii? Acest; e numele meu de artist: Beda Folten. Nimeni ni trebuie să ştie. Beda Folten, repetă el cu încântare. Şi tu ce pseudonim ţi-ai alege?

— Šimion, am răspuns fără ezitare. Spune-mi Beda, tu nu scrii versuri?

— Versuri, răspunse cu o voce nesigură. De ce aş scrie… Tu scrii?

— Scriu. Şi aşa dădusem la iveală ceea ce de câteva clipe mă rodea cu gelozie. Să nu crezi, Fricek, că numai tu ai marele tău secret şi am adăugat cu modestie. Deocamdată n-am decât câteva caiete.

Fricek îmi trecu mâna pe după gât.

— Deci tu eşti poet. Vezi, nu mi-aş fi închipuit – Šimone, îmi arăţi poeziile tale?

— Da, poate într-o zi, am mormăit eu încurcat. Dar tu de ce nu scrii?

Fricek îşi aţinti privirea în întuneric.

— Eu? E ceva curios, dar eu uneori gândesc în versuri; încep deodată să îngân ceva pentru mine şi apare câte o poezie. Eu n-aş avea timp să aştern cuvinţele pe hârtie; ele răsună în mine şi dispar de la sine.

Mă necăjea puţin că el are atâta uşurinţă; eu îmi elaboram versurile cu trudă, cu sudori de sânge, muşcând tocul şi ştergând cu furie ceea ce scrisesem; asta se întâmpla pesemne, fiindcă eram un băiat de proletar, o fire încăpăţânată şi posomorită căruia îi lipsea poate acea gingăşie interioară autentică? Niciodată nu-mi făcusem iluzii despre versurile mele; dar acum începusem să mă frământ că poate nu am nimic comun cu poezia şi că mă forţez numai să scriu versuri. Astăzi ştiu că totul nu era decât o exaltare a adolescenţei; băieţii de astăzi depăşesc această criză a vârstei mai degrabă prin sport şi cinism, dar în tinereţea mea nu se făcea mult sport, iar această transformare se petrecea mai curând pe plan spiritual şi moral; aproape jumătate din

elevii clasei scria, versuri în taină. Ei, dar am renunţat repede ca ş ceilalţi; e adevărat că mai târziu am publicat ic şi colo câte o poezioară, dar despre ele nimeni nu mai ştie nimic – nici măcar eu. Mă gândesc nu mai cât de stângace şi de juvenile trebuie să fi fos versurile mele scrise în clasa a şasea.

— Ştii, de pildă, asemenea versuri, se auziˆvo cea lui Fricek din întuneric: „Stăteai goală în luminişul argintiu de mesteceni“.

Am roşit chiar şi pe întuneric.

— Tu ai văzut…

— Sigur că da.

— Unde?

— Nu pot să-ţi spun. Se numea Manuela. Îşi trecu mâna prin păr. Nu poţi să-ţi închipui Šimone, prin câte am trecut eu. Un artist trebuie să trăiască cumplit. De intens. Eu cunosc deja atâtea; femei…

— Aici? am izbucnit eu sceptic.

Mi se părea curios; cunoşteam totuşi sfiala şi timiditatea lui Fricek în contact cu ceilalţi.

— Nu, la noi acasă. La noi se află castelul unui conte şi ştii, tatăl meu este intendentul lui, într-o seară, contesa m-a auzit improvizând la pian… şi de atunci mă invită la castel. Mestecenii sunt cei din parc, înţelegi?… Eu am cheia de la parc, cheia mea personală. Aici, ei aş! Aici n-ar vorbi cu nimeni… Asta nu e un loc pentru mine. Acolo la castel au un clavecin vechi de mai bine de două sute de ani şi cânt la el; în salonul roşu ard numai luminări în sfeşnice de argint… Contesa ete o muziciană extraordinară; îmi trece mereu mâna prin păr. Şi Fricek suspină voluptos.

— E frumoasă? Aici în întuneric şi la distanţă totul mi se părea posibil.

— Este o frumuseţe matură, admise Foltýn cunoscător. De fapt… dau lecţii de pian fiicei sale care a fost educată într-o mănăstire spaniolă.

— Ea este cea care se numeşte Manuela?

— … Nu. O cheamă Isabel Maria Dolores. Dar, omule, este încă un copil, are doisprezece ani, spuse cu îngăduinţă bărbătească. E adevărat, cred că s-a îndrăgostit de mine; dar, eu, ştii… Strânse din umeri. Contele are atâta încredere în mine. Este un lucru serios. N-am sărutat-o decât o singură dată, dar n-ai idee ce foc e în ea. Dar, ce? Artistul nu este obligat de nimeni. Dreptul său la viaţă e nelimitat; doar el se inspiră numai din ce a trăit… E un lucru mare să fii artist! Šimon, jură-mi că nu spui nimănui… despre contesă şi în general despre tot. Pe cuvânt de onoare?

— Pe cuvânt de onoare! Mâna lui era mai rece şi mai umedă ca de obicei şi tremura de emoţie. Şi ca să ştii… ca să ştii… contesa mi-a dăruit şi ea dragostea ei. Tu eşti poet, Šimone, tu poţi să înţelegi…

Nici ţie nu-ţi pasă de prejudecăţi, nu-i aşa? Dacă ai şti cât de frumoasă poate fi Isabela! Šimek, tu n-ai idee ce viaţă dublă duc, mă ştii numai de la şcoală; ca să ştii, eu… eu trăiesc ca un artist, înţelegi? Nebuneşte… dezlănţuit… cu toţi nervii. În timp ce vorbea îşi închidea şi îşi deschidea spasmodic mâinile sale mari de adolescent de parcă ar fi prins ceva cu ele. Eram pus în încurcătură şi gata să cred poveştile cele mai romantice din lume, dar aveam sentimentul chinuitor a ceva nenatural şi ireal şi în acelaşi timp ma ruşinam teribil pentru lipsa mea de fantezie şi de încredere în prietenul meu.

— Spune mai departe, am mormăit eu morocănos.

— După cum îţi spuneam, izbucni Fricek ci înfrigurare, cel mai bine creez când sunt pe cal să trăiesc nişte sentimente profunde. O mare dragoste… sau un mare păcat. Şi asta face parte dir artă – ai cunoscut şi tu asta, nu? Trebuie să-mi povesteşti într-o zi, tot ce ai trăit în viaţa ta de poet. Dar muzica este ceva mai mult, muzic; este… inefabilul din noi, înţelegi? Ştii, Šimon – eu sunt un temperament dionisiac. Eu sunt – aşteaptă o clipă, spuse deodată cu o altă voce. Vin mătuşa.

Domnişoara bătrână deschise uşa bucătăriei ş intră ţinând în mână o lumânare aprinsă.

— Băieţi, băieţi, voi staţi aici pe întuneric?

— Repetam numai la istorie, mormăi Fricek clipind din ochii săi de miop, orbiţi de lumină

Cu gâtul său lung şi alb şi cu bărbia teşită îmi păru deodată un gânsac jignit şi succeptibil.

Era între noi o prietenie pe viaţă şi pe moarte prima mare prietenie este ceva aproape la fel di mare şi de frumos ca prima dragoste. Aveam rolurile bine stabilite; Foltýn era un temperament dionisiac, debordând de elanuri şi vise, dezlănţuit orgiastic şi extaziat; îşi lăsase să-i crească chic; ca un Papuaş şi umbla cu şapca în mână şi pieţei îngereşti răvăşite de vânt. Spre marea mea mulţumire pentru mine s-a găsit un temperament hefaistic; eram un băiat oacheş şi ciufulit, îmi făuream versurile pe nicovală şi întruchipam forţa; cumpătată, banală, aspră şi sceptică; ba chiar mă sileam să şchiopătez, ca Hefaistos. Aşa pierdeam vremea, hoinărind prin orăşel şi prin împrejurimile lui ca două divinităţi; nutream un dispreţ fără margini pentru toţi ceilalţi Beoţieni şi Feacieni, seara, întâlneam pe promenadă nimfe sfioase sau bacante pasionate şi uneori ne furişam în apropierea localului rău famat al oraşului pentru ca să zărim, cu inima bătând, măcar printr-o crăpătură a uşii, luminiţa roşie din grota lui Venus.

Ce reprezenta în faţa acestei beţii antice un doi luat la greacă şi latină! La şcoală Dionisos o scălda disperat, cu mărul lui Adam zvâcnind şi cu bărbia tremurând în timp ce Hefaistos mohorât vâna cu înfrigurare, pe sub bancă, frânturi de cunoştinţe din manualele de şcoală sau din traducerile prohibite. În sfârşit Dionisos se prăbuşea în

tăcere din cauza verbelor neregulate, aşezându-se cu ochii plini de lacrimi şi cu o demnitate rigidă în timp ce Hefaistos îi strângea pe sub bancă ferm şi devotat mâna asudată.

Dar zeii nu sunt cruţaţi de invidie. Toată plebea din clasa a şasea urmărea cu o bucurie răutăcioasă ciocnirile noastre cu scorpiile de profesori; la ce altceva se pot aştepta zeii din partea Mirmidonilor săraci cu duhul! O singură dată Dionisos a înfruntat eroic această lume mărginită care nu îl înţelegea şi care îl persecuta; aceasta s-a întâmplat într-o zi, când profesorul nostru de cehă, un tip chel, s-a oprit lângă el, zicându-i cu un ton de dojană:

— Foltýn, Foltýn când o să mergi să-ţi tunzi chica ca să se aerisească ceea ce ai în cap în loc de creier!

Fricek s-a înroşit, atunci, a sărit în picioare şi cu ochi arzători a lovit cu pumnul în bancă.

— D-le profesor, strigă el cu o voce isterică, tremurătoare, suntem la liceu şi nu la frizer! Nu vă interesează frizura mea şi vă interzic să vă legaţi de ea!

Această replică i-a adus o admonestare din partea directorului pentru impertinenţă, iar Fricek deveni pentru un timp eroul liceului. Dar el îşi apăra dreptul de a purta plete de artist, ba chiar îşi completa ţinuta, legându-şi o cravată în acelaşi stil; acum profesorii îl lăsau în pace chiar şi atunci când în timpul lecţiei îşi trecea pieptenul ostentativ prin pletele sale.

După un timp m-am despărţit de Fricek – aceasta s-a întâmplat de fapt datorită versurilor mele. A insistat atât de mult să i le dau încât, într-o zi, i-am dus cu destulă neplăcere şi ezitare caietele mele mânjite şi acoperite de un scris des; încă pe atunci simţeam aversiune să mă produc în faţa cuiva. Nu am vrut să îl întreb ce părere are despre versurile mele, iar el singur nu a adus vorba despre ele. Până când după mai multe luni i-am amintit în treacăt că ar putea să mi le înapoieze.

Fricek a părut surprins.

— Care versuri?

— Caietele acelea pe care ţi le-am împrumutat.

— A, da, îşi aduse aminte Fricek, simţindu-se jignit. Ţi le aduc mâine dacă n-ai încredere în mine, bombăni el şi se îngâmfă cu un aer de reproş.

Mergeam mai departe fără să schimbam o vorbă; Fricek fornăia indignat şi dădea din cap ca un om care s-a lovit de o dureroasă lipsa de înţelegere şi de ingratitudine. Se opri brusc şi îmi întinse o mână rece.

— Salut, eu mă duc.

— Stai, te rog, ce ţi-am făcut?

— Nimic, zise pe un ton respingător, înghiţindu-şi lacrimile. Eu…

eu vroiam să pun pe muzică unele versuri de-ale tale, iar tu… de parcă aş fi vrut să ţi le fur!

— Dar nu mi-ai spus nimic despre intenţiile tale.

— Vroiam să-ţi fac o surpriză. Aproape am terminat poezia aceea care începe cu: „Din nou singur, din nou singur sub cerul înnegurat“.

I-am strâns braţul plăpând.

— Nu trebuie să te superi, Fricek, n-aveam habar de nimic. Mă bucur atât de mult că unele poezii ţi-au plăcut cât de cât, mai ales că nu mi-ai vorbit niciodată despre ele.

— Eu sunt atât de obsedat de… îmi sună mereu în minte iar tu… Un artist nu s-ar fi purtat aşa! strigă el cu o voce plângăreaţă. N-ai de loc încredere în mine. N-ai teamă, îţi voi înapoia caietele. Nu am nevoie de nimeni. Pot trăi singur.

Şi ca din senin se răsuci pe călcâie, îndepărtându-se în direcţia opusă. L-am ajuns din urmă şi i-am vorbit mai mult de o oră: că nu m-am gândit în felul ăsta, că îşi poate păstra caietele mele, cât timp vrea…

— Nu ar fi trebuit de loc să spui asta, Šimek, repetă el rănit. Ştii doar că sunt un boem… Cum pot eu să ţin minte cui şi ce trebuie să-i aduc! Aşa se întâmplă omului când se adună cu oameni care… care nu sunt de nivelul lui.

Fricek nu mi-a răspuns, exprimându-şi dispreţul doar printr-o ridicare de umeri. A doua zi, în timpul lecţiei, păli de moarte şi se ridică în picioare, bâjbâind de parcă îi venea să leşine.

— Ce ai, Foltýn? l-a întrebat profesorul.

— Mă scuzaţi, domnule profesor, răsuflă Foltýn, nu mai pot sta aici. Simek pute.

Am roşit de parcă m-ar fi pălmuit.

— Nu e adevărat, m-am apărat eu scos din fire de ruşine şi ofensă. Să spună ceilalţi…

— Miroase a nespălat, a repetat Fricek categoric.

Profesorul se încruntă.

— Aşezaţi-vă, atunci, în altă parte şi nu mai întrerupeţi ora…!

Foltýn şi-a adunat cărţile şi cu un mic surâs triumfător s-a mutat, mergând în vârful picioarelor, lângă prietenul său, premiantul clasei; era în al nouălea cer. De atunci n-am mai vorbit cu el. Iar caietele nu mi le-a înapoiat.

Nu ştiu dacă amintirile mele despre Beda Folten nu sunt marcate de această întâmplare care pe atunci m-a rănit şi m-a umilit atât de îngrozitor. Astăzi profesia de judecător m-a învăţat să privesc comportarea semenilor mei cu mai multă îngăduinţă şi mai ales nu iau în tragic minciunile şi înşelăciunile tinereţii; m-am deprins să nu văd în tinereţe decât un grad atenuat de responsabilitate penală. Pe atunci însă eram teribil de distrus; vroiam să mă arunc în râu. Sau să-mi iau

câmpii. Astăzi aş putea spune că Foltýn vroia poate să se aşeze lângă premiantul clasei care putea să îl ajute mult mai eficace şi mai sigur decât putea s-o facă un elev atât de mediocru ca mine. De asemenea e adevărat că notele lui Fricek s-au îmbunătăţit din acel moment. Dar poate era ceva mai mult între ei, interese comune şi pasionate, sau una din acele prietenii exaltate cum se întâlnesc la această vârstă. Îmi aduc aminte că odată au fost convocaţi amândoi la director: a fost o anchetă confidenţială; dar despre ce s-a discutat de fapt, nu s-a aflat niciodată în clasă.

Nu pot să pretind că în urma acestor experienţe din adolescenţă aş cunoaşte cu adevărat caracterul lui Bedřich Foltýn; viaţa şi meseria m-au deprins cu o anumită prudenţă în aprecierea sufletului uman. Astăzi aş rezuma constatările mele cam în felul următor: băiat hipersensibil, ambiţios şi puţin răsfăţat cu înclinaţii artistice şi poate cu un talent muzical real – nu sunt eu cel în măsură să aprecieze aceasta; vanitate dusă până la megalomanie şi dublată de un complex de inferioritate socială şi fizică resimţită dureros şi de neîncredere în sine; înclinaţie sporită către ipocrizie şi lăudăroşenie, neobişnuită de altfel la această vârstă. În condiţii normale ar fi putut să devină într-adevăr un bărbat, fără îndoială, puţin dotat pentru acţiune, dar animat de preocupări nobile şi superioare mediocrităţii. Înclinaţie evidentă spre voluptăţile intelectuale. Tip astenic şi sentimental. Aceasta este tot ce pot să declar cu certitudine.

DOAMNA JITKA HUDCOVA

II. Ariei

L-am cunoscut pe domnul Beda Foltýn pe când era în clasa a şaptea de liceu. Şi fiindcă într-un mic oraş nu se poate întâmpla altfel, nouă fetişcanelor ne-a ştimit interesul de timpuriu, chiar dacă numai de la distanţă. Noi îl numisem „frumosul din a şaptea“ şi sporovăiam pe seama lui că dispreţuieşte fetele şi câte şi mai câte, ceea ce era pentru noi un motiv în plus de curiozitate.

Avea un păr ondulat splendid, ochii mari, de un albastru senin şi o siluetă zveltă, mai degrabă subţire; umbla cu un aer visător, cu ochii pierduţi în depărtări, cu şapca în mână şi pletele blonde în vânt. Nouă liceenelor ne plăcea nespus de mult; aşa şi nu altfel ne închipuiam că arată un poet. La vârsta aceea ingrată şi pe timpurile de-atunci aceasta însemna ceva. Fetele de astăzi – văd bine după fiica mea – au idealuri cu totul diferite, mai puţin nesăbuite şi mai puţin sentimentale. Poate că aceasta reprezintă un progres; dar eu cred că nu îl înţeleg.

Ne-am cunoscut la cursul de dans; am fost prima dansatoare pe care a invitat-o domnul Foltýn. Îl văd până şi azi cum s-a înclinat stângaci în faţa mea ca un cocostârc, mormăindu-şi numele. Cred că eram la fel de încurcată ca şi el, dar sper să nu se fi văzut atât de mult. Trebuie să spun că nu a fost niciodată un bun dansator; imediat după primii paşi

s-a posomorit şi a început să bombăne că nu poate să sufere dansul, că nu suportă zdrăngăneala la pian, adăugind imediat:

— Domnişoară, vă place muzica?

Pe atunci eu mă luptam cu disperare cu metoda de pian a lui Fibich-Malatov şi detestam muzica din tot sufletul, dar fără să ezit, am afirmat că ador muzica mai mult decât orice pe lume. Astăzi mă minunez de ce tinerilor le place de fapt atât de mult să mintă. Domnul Foltýn parcă radia.

— Ei, atunci ne vom înţelege bine, spuse el cu înflăcărare şi mă călcă pe picior.

În clipa aceea mi-a displăcut îngrozitor, poate şi fiindcă mi-am dat seama că mint; mi se părea că are nasul prea lung, bărbia prea mică, mâinile prea mari – şi nici eu nu mai ştiu ce. Cu această puternică repulsie a început prima mea dragoste; până la el mai fusesem îndrăgostită nebuneşte de cel puţin două ori, dar asta nu contează. Într-adevăr prima dragoste nu e numai sentimentul de a fi îndrăgostit ci conştiinţa de a fi găsit un suflet potrivit.

Mă însoţea după orele de dans şi uneori ne plimbam; seara, plimbările erau mai importante fiindcă mă obligau să mint acasă că ies cu Maria sau Eliška. Astăzi e altfel; când o întreb pe fiica mea, îmi răspunde liniştită că iese cu un băiat. Îmi plăcea grozav de mult când mergea lângă mine, legănându-se uşor, grav şi când îmi vorbea mormăind. Mă grozăveam. Faţă de fete că l-am cucerit pe „frumosul dintr-a şaptea“. Maria umbla cu un băiat din a opta, dar el nu avea părul lung şi în general era mai puţin interesant; ba, Eliška s-a arătat odată cu un cadet în uniformă care nu era însă decât vărul ei. Eram din cale afară de mândră că am sedus un artist; îmi mărturisise că este poet şi că trece printr-o teribilă criză spirituală, fiindcă se întreabă dacă trebuie să se consacre în întregime muzicii sau poeziei.

— N-ai idee, Jitka, îmi spunea, aruncându-şi pletele pe spate, ce alegere insuportabil de grea este asta pentru mine. Ce-ai alege în locul meu?

Mie mi-era indiferent; în adâncul sufletului vedeam în poezie şi în muzică numai ceva ce trebuie să înveţe fetele fiindcă face parte din educaţie; dar, poate tocmai de aceea şi una şi cealaltă mă impresionau grozav.

— Ascultă, Beda, i-am răspuns eu cu acea seriozitate profundă de care e capabil omul numai la şaisprezece ani, de ce trebuie să renunţi la una sau la cealaltă? De pildă… de pildă, ai putea scrie tu însuţi libretul şi partitura operelor tale… ca Richard Wagner, nu? (Eram pe atunci foarte mândră că ştiu asta despre Wagner).

Beda s-a înroşit de plăcere şi pentru prima oară în viaţă m-a luat de braţ; dar a făcut-o, poate, mai curând, fiindcă ajunsesem departe la capătul unei alei, mai departe decât altă dată şi ne simţeam aproape

ca pe altă lume.

— Jitka, şopti emoţionat şi exaltat, niciodată o femeie nu m-a înţeles aşa de bine ca tine.

Apoi totul veni ca de la sine, mă luă de umeri, încercând să mă sărute; dar, în starea aceea de emoţie, m-am pomenit cu sărutul undeva pe nas. Dar, nu-mi păsa de loc; eram din cale afară de mândră că înţeleg un asemenea spirit ca al lui Beda şi că am primit primul meu sărut. Încercam un sentiment neaşteptat de maturitate sau de biruinţă – nu ştiu cum să îl numesc. Apoi îmi aduc aminte că mi-a spus: niciodată o femeie nu m-a înţeles atât de bine. Am început să mă prefac geloasă cu toate că de fapt nu eram: mi-am smuls cotul şi am luat-o pe partea cealaltă a aleii cu un aer îndărătnic, într-o tăcere ce trebuia să pară enigmatică.

Beda a rămas nedumerit şi de-a dreptul nenorocit…

— Jitka, mă ruga cu o voce tremurătoare, ce s-a întâmplat?

Priveam fix înainte şi speram ca în amurg să par de o paloare tragică.

— Beda, am zis încet, v-a iubit deci şi o altă femeie?

Abia am pronunţat aceste cuvinte şi am simţit că intru în pământ de ruşine; m-am speriat, aproape, de cum îmi ardeau obrajii. Dumnezeule, cum am putut să scap o asemenea prostie! Vroiam să o păstrez – o doream categoric – pentru clipa când el mi-o va cere. Şi apoi, pentru prima oară în viaţă m-am numit femeie; simţeam asta, dumnezeu ştie cum, ca pe ceva teribil şi aproape ameţitor, undeva în adâncul sufletului meu.

Beda probabil n-a observat tulburarea mea; îşi lăsase capul în piept şi-şi trecea mâna prin păr.

— Da, spuse întunecat, a existat o femeie care m-a iubit.

— Cum o chema?

— Šimonka, a mormăit cu ezitare.

Cum poate cineva să ne numească Šimonka, mă gândeam; dar la urma urmelor este un nume frumos, mai frumos decât Jitka.

— Ai iubit-o. Nespus de mult?

— Pot spune cu… pasiune, spuse el, gesticulând. Jitko, tu eşti încă un copil… nu poţi să înţelegi…

— Nu mai sunt copil, am izbucnit eu jignită, străduindu-mă să fiu geloasă pe ceva, căruia i se spune pasiune. Cred că n-am reuşit cu toate că mi-am încreţit fruntea de atâta osteneală.

— Poţi să mă ierţi? mormăi Beda umil.

I-am strâns mâna fără un cuvânt. Mare prost, dar este extraordinar că ai atâta experienţă! Dacă fetele ar şti, ce ochi ar mai face! Eşti sigură, Jitka? Şi cum era această Šimonka? Şi eu le-aş fi răspuns că avea douăzeci de ani şi că era. Frumoasă ca Madona de Toricelli. Nu, de Boticelli, fiindcă Toricelli sunt nişte tuburi. O frumuseţe enigmatică

şi palidă. Pe atunci, se credea foarte mult în mister, în visuri macabre şi în alte stări asemănătoare; fetele de astăzi sunt altfel, sănătoase şi prozaice ca nişte sfecle roşii dar, ca mamă, cred, că aşa e mai bine.

Din acea seară memorabilă ne-a legat o mare, nemărginită dragoste; ne plimbam pe o alee pe malul râului şi cum s-ar spune sufletele noastre se contopeau, mai ales că începea să se întunece. Apoi trebuia să fug cu sufletul la gură să fiu la timp acasă şi să mint pe unde apr hoinărit atâta vreme – ce tulburător era! Eram îndrăgostită de Beda până peste urechi, dar ciudat, mi-era neplăcut când încerca să mă ia de mână sau să mă sărute pe furiş. Mâinile lui mi se păreau reci, pre mari şi mă simţeam prost şi penibil când începe să-i ardă obrazul şi să-i tremure nervos bărbia Vai de mine, mă îngrozeam eu, cu un chicot înăbuşit – fiindcă simţeam un fel de compătimire chinuitoare şi neliniştită, precis nu ştiu ce anume. Vai de mine, acum o să mă sărute din nou; de ce o tot face! Abia mult mai târziu am înţeleg ce înseamnă un sărut, dar pe atunci îmi întorceau obrazul cât puteam mai mult. În cele din urm; nasul rece al lui Beda îmi ajungea neîndemânatic undeva pe lângă ureche; mie îmi venea mai degrabă să-mi şterg obrazul numai să se termin odată! Eşti atât de rece, mormăia Beda cu un re proş; iar eu, pe de o parte, mă ruşinam grozav ca sunt atât de rece, – Simonka desigur nu era *ca* mine – dar pe de altă parte, vedeam în asta trăsătură oarecum romanţioasă şi insolită pe car încercam s-o etalez cât mai interesant cu putinţa îndeosebi, în faţa fetelor. Încă mult timp dup; aceea am crezut că sunt un temperament rece ’ inaccesibil. Mă întreb de ce tinerii sunt atât de preocupaţi de propriile lor calităţi şi defecte – mai ales de cele pe care numai ei înşişi şi le atribuie.

Oricum era o dragoste mare. Simţeam o bucu ire orgolioasă că am deja un băiat cu care ies, ui băiat cu un cap mai înalt decât mine, artist ’ poet, că are părul atât de frumos şi că poartă ci mine discuţii literare. Mă plimbam alături de el, fericită, când îmi vorbea despre muzică, despre planurile sale şi despre el însuşi. Mi se destăinuia ci plăcere despre ceea ce numea el destinul artistului; cred că suferea, probabil, mult din cauza mediului care îl apăsa şi a vieţii de la şcoală, unde, cum spunea el, libertatea lui artistică şi imaginaţia îi erau înăbuşite. În această privinţă, gândeam eu, eram foarte de acord cu el, cel puţin în ceea ce priveşte mediul ostil şi şcoala; şi mie mi-ar fi plăcut mult mai mult să alergăm împreună pe pajiştile înflorite, liberi ca păsările, fără să ne pese de mama şi de examene.

— Cât de bine mă înţelegi, Jitka, suspina Beda cu admiraţie.

Despre mine nu aveam mare lucru să-i spun; aşa că nici nu crâcneam când începea să vorbească despre crizele sale spirituale şi despre chinurile sale de creaţie.

— Mă inspiri atât de mult, îmi mărturisea uneori şi eu încercam o

bucurie de nespus.

Alteori mi se destăinuia prin aluzii vagi că până să mă cunoască a dus o viaţă urâtă şi desfrânată.

— Sunt, de fapt, un om grozav de pasionat, Jitka, mormăia el, încleştându-şi pumnii. Artiştii sunt teribil de instinctivi şi de senzuali.

Prin urmare, am conchis eu, a fi pasionat înseamnă să roşeşti până în vârful urechilor şi să-ţi tremure mâinile; altfel, Beda cu cârlionţii lui de miel şi cu labele lui stinghere îmi părea un heruvim Nu ştiu de unde şi până unde poate sa apară acest sentiment la o fetişcană, dar dragostea mea pentru el avea ceva matern: un fel de nevoie de a-l alina şi de a-l încuraja, de a admira cât este de mare pentru a-i face plăcere. În faţa prietenelor mă grozăveam însă, povestindu-le, cât de pasionat este Beda şi că de dragul meu a renunţat la o viaţă destrăbălată, cât de nebuneşte şi câte şi mai câte nu îşi spun fetele între ele! citeam de asemenea poeziile pe care mi le dedicase. Am regăsit nu de mult una dintre ele; începea cu cuvintele: „Din nou singur, din nou singur sub cerul înnegurat“. Soţul meu spune că ar fi ceva în aceste versuri, dar fiica mea a început să râdă: le găseşte de o sensibilitate comică. Cred că am ars poezia; mi-a fost, probabil, ruşine că această critică m-a împuns undeva în inimă, după atâţia ani.

Ceea ce îl chinuia cel mai mult pe Beda era că nu putea să-mi interpreteze la pian, fie ceva din Chopin pe care îl adora (şi eu, îl asiguram entuziasmată), fie o compoziţie proprie despre care îmi povestise mult şi confuz; o intitulase *Ariei.* Aproape că-şi smulgea părul când discuta despre ea: că nu ştiu nimic despre el de vreme ce nu îi cunosc muzica şi cât de inspirat ar fi dacă ar putea să cânte în prezenţa mea. În ce mă priveşte, muzica cultă aproape mă înspăimânta, dar mi-l închipuiam pe Beda la pian, aruncându-şi pletele blonde pe spate şi mi-era de ajuns. Eram grozav de nefericiţi că aceasta nu se poate împlini până ce, într-o zi, mi s-a făcut foarte milă de el.

— Beda, i-am zis plină de curaj, am să vin într-una din zile la tine; ai mei n-au să mă omoare pentru atâta.

S-a înroşit de jenă şi mi-a spus, bâiguind, că nu se poate, că el locuieşte la o mătuşă şi că cine ştie ce şi-ar putea închipui ea; dar apoi revenea iarăşi şi iarăşi la aceeaşi idee că ar vrea măcar o singură dată în viaţă să-mi demonstreze că e artist.

Odată s-a întâmplat ca părinţii mei au plecat pentru câtva timp. Planul meu a fost imediat gata.

— Beda, am spus, mâine după amiază vino la mine şi cântă-mi *Ariei.* Părinţii mei sunt plecaţi.

Mă aşteptam să-i fac cine ştie ce mare bucurie; dar el se înroşi, îşi pierdu răsuflarea şi-mi spuse că nu poate face totuşi una ca asta, că ce va crede lumea şi câte şi mai câte. Deci, mă gândesc în sinea mea, cât

de simplu este astăzi; când mă întorc acasă, văd un lungan, ridicându-se de pe scaun şi aproape că atinge lustra cu capul.

— E Honza, mamă, îmi spuse simplu fiica mea, iar eu îi întind mâna şi nici nu ştiu cum să mă adresez.

În douăzeci de ani s-au schimbat multe.

— Nu-i nimic, îi spun, vreau să ascult *Arieni* tău.

Mai trebuia însă să aranjez cu servitoarea; i-am spus că trebuie să vină în după amiaza aceea un domn, muzicant, să încerce pianul dacă nu e dezacordat. Dar Ankăi noastre totul îi era vizibil indiferent. După amiaza, a început să mi se pară că n-ar fi trebuit totuşi să fac una ca asta. Şi culmea am surprins-o pe Anka, îmbrăcându-şi hainele de duminică.

— Unde te duci, Anka?

— Ies afară, rânji Anka, arătându-şi dinţii cariaţi. Sunt liberă când stăpânii nu sunt acasă, nu?

Eram deprimată, dar nu mai aveam ce să fac. Pentru prima oară mă simţeam singură acasă, într-o stare apăsătoare şi enervantă, iar Beda trebuia să sosească dintr-o clipă în alta. Îmi er ciudă pe mine că-mi bate inima atât de tare ţ mi-era urât de liniştea mormântală din apartamentul gol. Deodată soneria ţârâi timid. Trebui să merg să deschid. Beda stătea în pragul uşii ca: un hoţ.

— A, tu eşti? am reuşit eu să spun pe un toi ce trebuia să sune cât mai firesc, dar mă simţeam de parcă o bilă de plumb mi se urca în gât; îi acelaşi timp simţeam cu groază şi furie că roseşi ca un mac.

— Eu sunt, şopti Beda, palid şi tulburat, di parcă îi venea să leşine şi se furişă înăuntru în vârful picioarelor, parcă prea în vârful picioarelor.

Era atât de emoţionat că deodată mi-am adunai forţele şi am reuşit chiar să fac pe marea doamnă.

— Intraţi domnule Foltýn, şi am debitat alt£ formalităţi de felul acesta; nu ştiu de unde îmi veneau, poate că e ceva înnăscut în femei. Ma bucur atât de mult că voi asculta *Arieni* tău!

— Jitka, şopti Beda, eşti… chiar singură în casă?

— Evident, am răspuns eu cu un aer matur şi firesc. Şi acum cântă Beda; de aceea ai venit aici.

Am reuşit în cele din urmă să-l fac să se aşeze pe taburetul din faţa pianului. Îşi trecu amândouă mâinile prin păr şi atinse în treacăt cu vârful degetelor câteva clape. Şi atât.

— Acest *Ariei,* începu el cu o voce nesigură. Trebuie să ştii că sunt chiar eu. Este viaţa mea interioară mântuită, purificată. Ştii, de când te cunosc… mă simt mult mai curat…

În acest timp lovi claviatura cu degetele, scoţând câteva acorduri.

— Acesta ar fi începutul. Jitka nu trebuie să te superi, dar nu este încă gata. Am terminat numai *allegro* şi *rondo-ul.*

— Atunci poate îmi cânţi *allegro*.

Lovi clapele din registrul grav până la cel acut şi apăsă de câteva ori pe clapa cea mai de sus.

— Nota asta sună rău, spuse încruntat, şi am atâta nevoie de ea! Ştii pentru motivul râsului triumfător al lui *Ariei*… Ştii ce? O să-ţi cânt o nocturnă de Chopin.

— Şi *Ariei* nu?

— Astăzi nu, Jitka. Astăzi… nu pot. Îşi înfipse cu disperare amândouă mâinile în păr. Eşti prea aproape de mine. Nu mă gândesc decât la tine. Te implor, de ce mă chinuieşti?

Gâtul i se înroşea văzând cu ochii. Dumnezeule, mă gândeam, acum o să vrea din nou să mă sărute!

— Beda, am izbucnit eu, atunci, cântă-mi ceva! Cântă ce vrei!

Se ridică de la pian, tremurând ca o frunză.

— Jitka, şopti el şi îşi ridică spre mine mâinile reci şi umede. Jitka, tu mă iubeşti, totuşi!

Bărbia îi tremura de enervare şi pete roşii îi apărură pe obraji. Dumnezeu ştie de ce, eram îndrăgostită de el, dar în clipa aceea mi s-a părut dintr-o dată atât de urât şi de jalnic, încât sunt convinsă că dacă ar mai fi făcut un pas i-aş fi dat o palmă..

Cred că mi-a citit-o pe faţă; eu însămi simţeam ceva groaznic de dur şi de încordat în colţul gurii. El rămăsese înmărmurit şi roşi atât de tare încât m-a cuprins mila; încordarea din mine slăbise şi desigur că aş fi făcut orice ca să nu se simtă rănit atât de tare. Dar Beda a înghiţit în sec cu greu, de câteva ori, îşi luă un aer ofensat şi mă privi, holbându-şi ochii cu duşmănie.

— Nu ştiam că eşti o mic-burghez, zise printre dinţi, întorcându-se spre fereastră.

Mi-a sărit inima din loc. Nu ştiu dacă astăzi mai pot să descriu exact ce am simţit atunci; mi-era o ciudă cumplită pe mine şi pe el şi în acelaşi timp îmi venea să plâng cu disperare. Numai să nu plâng, îmi spuneam, numai asta nu!

— Pleacă, Beda, am reuşit să spun. Pleacă! Pleacă!

Se întoarse spre mine: avea ochii plini de lacrimi, bărbia îi tremura şi înghiţea cu greu. Mi s-a făcut groază când mi-am închipuit că ar încerca să mă sărute.

Pleacă odată, am strigat eu cu lacrimi în ochi; şi când în urma lui s-a auzit clanţa ţăcănind, cu prudenţă, poate cu prea multă prudenţă am izbucnit într-un plâns cu hohote. De umilinţă, de necaz… şi poate şi de părere de rău.

Am vrut apoi să îi scriu o scrisoare lungă – nu mai ştiu ce vroiam să-i scriu – dar probabil că i-aş fi reproşat purtarea, iertându-l în acelaşi timp – pe scurt o probă de diplomaţie feminină; e de mirare cât de repede se maturizează o fată. Dar l-am întâlnit pe Beda pe stradă

înainte de a-i trimite scrisoarea. Eram cu Maria şi am început să chicotim dinadins de nu ştiu ce prostie ca să nu-şi închipuie că sufăr; dar îmi simţeam bătăile inimii cum mi se urcă în gât de spaimă şi de dragoste; Beda a trecut, cu mersul său legănat, cu un aer înfumurat şi ofensat fără să îmi arunce o privire.

Maria s-a oprit din mers, făcând ochii mari.

— Jitka, voi nu mai vorbiţi?

Pentru prima oară în viaţă n-am putut să născocesc ceva ca să epatez o prietenă.

— Fiindcă e un nesuferit, am izbucnit eu cu asprime, mă dezgustă!

Acum îmi scăpase şi spusesem adevărul. Maria a povestit apoi fetelor că mă făcusem palidă de moarte. N-am ştiut-o; dar între noi totul se terminase. Am mai plâns o singură dată când am auzit că i-a spus undeva lui Ela plin de dispreţ:

— Jitka? Mic-burgheza aia!

Acum îmi face impresia că am vorbit mai mult despre mine decât despre domnul Foltýn. Dar fără îndoială n-aş putea face altfel; eram foarte tânără pe atunci, iar tinerii sunt preocupaţi mai mult de ei înşişi decât de orice altceva: ceilalţi oameni le servesc mai degrabă drept pretexte de care se folosesc pentru a înţelege propria lor viaţă. De aceea, tinerii nu prea se uită cu cine se împrietenesc; pentru ei aceasta este un lucru mai degrabă din domeniul hazardului şi al ocaziei decât al unei alegeri adevărate. Astăzi cred că nu eram de loc făcută pentru domnul Foltýn: el era cu siguranţă un artist, un temperament poetic şi puţin obişnuit în calităţile şi în defectele sale; era mai delicat, mai profund şi mai sensibil decât o fată obişnuită şi superficială cum eram eu. Poate că avea dreptate că eram o mic-burghez; astăzi sunt împăcată cu această idee şi îmi vine aproape să râd că pe atunci m-a durut atât de mult. Toţi tinerii îşi închipuie despre sine dumnezeu ştie ce. Poate că şi trăsătura care m-a şocat instinctiv la el, aceea că era „groaznic de erotic“ – cum s-ar exprima fiica mea – făcea parte din structura lui exaltată de artist; dar, dacă îmi aduc aminte cât de stângaci şi de caraghios era când vroia de pildă să mă sărute, mă gândesc, fetiţo, că nu era pe atunci cu nimic mai versat sau mai matur în această privinţă decât tine, poate că vroia să insufle admiraţie, jucând pe cine ştie ce marele seducător şi depravat. Astăzi, poate ţi-ar spune că pilotează un automobil de curse sau că face parte dintr-o organizaţie politică clandestină. Cu douăzeci de ani în urmă se punea mai mult preţ pe literatură şi pe alte lucruri asemănătoare. Timpurile se schimbă, dar tinerii au nevoie întotdeauna să se remarce şi să se fălească cu ceva ce poate fi total opus pentru fiecare generaţie.

DR. V.B.

III. La universitate

M A TEM CA AMINTIRILE mele despre Bedřich Foltýn să nu fie

nedrepte. Căci mi-a fost antipatic încă de la prima întâlnire. Venisem din vacanţă ca să începˆanul patru al Facultăţii de filosofie când proprietăreasa mea m-a anunţat că voi avea un nou colocatar în aşa numita cameră cu pian; aceasta era o odăiţă la fel de strimtă ca a mea, dar printr-o minune intrase în ea şi un pian hodorogit. Foltýn a venit să se prezinte. Era un tânăr cu nasul mare şi plete lungi, cu bărbia retrasă şi slab conturată, cu un gât lung ca un caltaboş şi o expresie de suficienţă şocantă în ochii spălăciţi. Tocmai îşi dăduse bacalaureatul şi urma să se înscrie la drept; dar, după cum spunea, vroia să studieze mai ales muzica. Compunea un poem simfonic *Ariei* şi spera că aceasta nu o să mă deranjeze. Depinde, i-am răspuns, mă pricep şi eu puţin la muzică, tinere. A vrut imediat să discutăm despre muzică; evident nu era încă conştient de prăpastia care există la Universitate între un boboc şi un student din anul patru. Probabil că discret l-am făcut să o simtă căci din ziua aceea şi-a luat un aer ofensat şi s-a străduit în fel şi chip să mă impresioneze cu ceva. De exemplu, se întorcea acasă la patru dimineaţa şi lovea cu picioarele în mobilă, sperând să treacă drept un chefliu înveterat. Sau începea să cânte la pian la o oră imposibilă ca şi cum ar fi compus; dar acestea nu erau decât improvizaţii sau variaţiuni facile pe teme cunoscute – celui care are puţin habar de pian, toate îi sunt foarte cunoscute. Sau perora despre artă; învăţase aproape o duzină de cuvinte mari, ca intuiţie, subconştient, substanţă originală şi nu mai ştiu care şi acum avea capul ticsit de ele. E curios cât de uşor se pot fabrica gânduri mari din cuvinte mani. Unii oameni nu ar mai avea nimic de spus dacă li s-ar simplifica vocabularul. Când aud sau citesc asemenea elucubraţii despre cristalizare spirituală, prefundamentare formală, sinteză creatoare sau nu mai ştiu ce, simt că mă îmbolnăvesc. Doamne, mă gândesc, dacă, domnilor, v-aţi băga nasul în chimia organică (că să nu mai vorbim de matematică) ce greu v-ar mai fi să scrieţi! în aceasta constă dună părerea mea cea mai mare nenorocire a secolului nostru; pe de o parte creierele noastre lucrează cu microni şi cu mărimi infinitezimale cu o precizie aproape absolută, dar pe de altă parte, admitem ca creierul nostru, sensibilitatea şi gândirea noastră să fie stăpânite de cele mai nebuloase cuvinte. Mi-a plăcut întotdeauna muzica; am simţit în ea aceeaşi măreţie şi puritate arhitecturală ca în cifre, chiar dacă uneori se amesteca în ea ceva odios şi epidermic uman. De aceea pur şi simplu îl detestăm pe tânărul Foltýn cu vorbele lui bombastice despre muzică ca manifestare a instinctului vital primitiv. Nu ştiu unde găsise teoria că întreaga artă izvorăşte din impulsul erotic primitiv şi că ţine de activitatea sexuală. Artistul e posedat de eros, afirma el, iar această frenezie nu o poate exprima şi epuiza altfel decât prin creaţie, suferinţă creatoare şi plăcere. Dar în cazul acesta, nu trebuie să se manifeste în public, mă supăram eu; dar

Foltýn nu se lăsa bătut. Tocmai aici e aici, zicea el: toată arta este o formă de exhibiţionism. Creaţia artistică e un egoism divin: este maniera de a trăi total, ameţitor şi fără limită propriul suflet, întregul eu. Dar chica asta mare, am bodogănit eu, e tot un fel de a trăi, până la limita extremă, propriul eu?

— Tânărul a fost puţin vexat: poate are dreptul să se distingă prin ceva de restul turmei rumegătoare. Într-un cuvânt nu ne puteam înţelege; în acelaşi timp Foltýn simţea o nevoie insuportabilă de a se uşura de cuvintele lui mari şi de a-şi destăinui cuiva părerile şi stările lui sufleteşti; era probabil destul de singur deşi începuse să facă caz de relaţiile şi de aventurile lui amoroase.

Nu-mi place când cineva se laudă cu succesele sale la femei; ceea ce îmi repugnă la aceşti pretinşi donjuani nu este felul în care ei caută să se distreze, ci faptul că se fălesc cu neruşinare şi cu mândrie ca de o performanţă sportivă. Un spărgător de case de bani nu se laudă în public cu numărul de case pe care le-a jefuit, dar un seducător o face în gura mare. Nu trecea zi fără să nu lase discret să înţeleg că întreţine relaţii cu o anume doamnă sau că o baroneasă s-a îndrăgostit de el nebuneşte; era suficient să îl vezi pe stradă vorbind cu o tânără domnişoară pentru ca imediat se insinueze că fata aceea nu i-a refuzat nicio favoare.

E o fată superbă, nu? atrăgea el atenţia pe un ton de expert, şi n-ai idee ce coaptă e! E adevărat că se îmbrăca cu o eleganţă ostentativă şi nu lipsea de la niciun bal numai „pentru a-şi face relaţii“, după cum zicea el. Rămâne şi azi pentru mine un mister de unde făcea rost de bani; era sărac ca un şobolan şi săptămâni întregi mânca numai câteva chifle, dar când ieşea era elegant, parfumat şi cu părul ondulat. Bănuiam că face parte probabil dintre cei ce reuşesc să trăiască din datorii; eu personal nu am reuşit niciodată să-mi închipui ce trebuie să fac, ca cineva să-mi împrumute câteva coroane. Îl rodea o ambiţie ciudată să fie primit în societatea celor bogaţi; acasă, însă, făcea pe boemul înveterat căruia puţin îi pasă de această adunătură plină de bani şi care dispreţuieşte tot ce nu e artă. Odată a început din nou să-mi turuie despre baroanele şi cuconiţele lui şi să facă aluzii intime la o fată ce mi se păruse prea chipeşă pentru un pozeur cu nas mare, cum era el. M-am înfuriat oarecum pe el şi i-am zis:

— Omule, nu mai trăncăni atât, nicio femeie nu s-a uitat până acum la dumneata; şi fiindcă niciuna nu te vrea scorneşti toate porcăriile astea.

A roşit, iar ochii i s-au umplut de lacrimi; mi-am dat seama că l-am rănit prea tare, dar era târziu.

E cu atât mai rău pentru tine, amice, că te-ai ofensat; dar cel puţin, ai aflat, că nu mă tragi pe sfoară.

De atunci mi-a purtat o ură surdă de moarte. Ne întâlneam, dar

numai aşa ca pe muchie de cuţit; la urma urmelor să trăieşti lângă un om ce se sufocă pur şi simplu de ură este de-a dreptul penibil. A reuşit chiar să se răzbune; niciodată nu aş fi crezut că poţi jigni un om prin muzică. Iată cum s-a întâmplat. Aveam o prietenă, studentă la filosofie ca şi mine, o fată frumoasă şi cuminte; studia botanica în timp ce eu eram cvasiasistent la chimie organică; ne-am cunoscut în laboratorul facultăţii, într-o zi, când am certat-o cu grosolănie, fiindcă nu reuşea să identifice glucoza. Îmi plăcea mult să ies cu ea, era proaspătă şi spontană pe când eu mă consideram mai mult un şoarece de bibliotecă; nici nu ne trecea prin cap să ne gândim la dragoste – eram numai mulţumit şi mă simţeam bine când hoinăream împreună prin Praga, după cursuri. Se numea Paula. Într-o zi, spre seară, nu ştiu ce idee i-a venit, să-mi înapoieze cărţile pe care i le împrumutasem. Eu nu eram acasă. A sunat şi i-a deschis Foltvn într-un halat de catifea. Întâmplător am mai întâlnit-o în aceeaşi seară. Mi-a pomenit în treacăt că mi-a adus cărţile şi brusc m-a întrebat cu o cută dreaptă între sprâncene:

— Spune-mi, te rog, prietenul tău, muzicianul, e un individ curios, nu-i aşa?

M-am pus imediat în gardă.

— Ce s-a întâmplat, Paula? A fost cumva incorect cu tine?

— Nu, am zis cu un aer dezgustat. Spune-mi te rog… este el, într-adevăr, un artist mare?

Asta nu-mi prevestea nimic bun. Aha, mi-am zis în sinea mea, Foltýn şi-a prezentat fără îndoială numărul.

— Ascultă, Paula, nu-i aşa că ţi-a împuiat capul cu erotismul primar şi cu alte asemenea prostii? Nu ţi-a cântat o nocturnă? Nu ţi-a povestit nimic despre posesiunea divină şi trăirea ameţitoare a propriului eu?

— De ce? m-a întrebat ea evaziv.

— Fiindcă, am spus eu printre dinţi, îi rup picioarele dacă şi-a permis să te atingă.

Ce să fac, am avut o criză de gelozie.

S-a oprit vădit supărată.

— Dar tu, ştii că nu am nevoie de nimeni care să mă apere?

Bineînţeles că ne-am certat; e normal. După aceea am fugit acasă să mă socotesc cu Foltýn. Şedea în odaia sa pe întuneric şi improviza la pianină cu un aer visător.

— Ascultă, Foltýn, am izbucnit eu. Paula a fost pe aici?

Continua să cânte, dar îi auzeam mai tare respiraţia.

— Da, zise el indiferent după un timp, zdrăngănind mai departe la pian ceva neclar.

— Nu a zis nimic?

— … Nu. Nimic special.

Deodată a început să cânte un vals de operetă; parcă mi-ar fi dat o

palmă; era o melodie vulgară, languroasă, un fel de efuziune erotică ordinară.

— Ce înseamnă asta? l-am întrebat eu furios.

„Tra-la, la, tra-la-la“, cânta Foltýn şi zdrăngănea la pian murdăria aceea dulceagă ca un marş triumfal. Mi-era teamă să nu îi sugrum pe întuneric gâtul său moale, hedonic; am găsit pe dibuite comutatorul şi am aprins lumina. Foltýn şi-a mijit spre mine ochii orbiţi şi cânta mereu, cânta, cânta legănându-şi tot trupul, cu gura schimonosită, cu o expresie de plăcere extaziată, obscenitatea aceea în ritm de vals. Ştiam că acesta e un fel de a o murdări şi calomnia pe Paula, că o dezbracă în faţa mea şi îşi bate joc de mine: ea a venit, ea a venit şi restul se cânta. Ştiam că minte, că vrea numai să mă umilească şi să mă insulte şi că nur şi simplu se zvârcoleşte de plăcerea răzbunării sale. Eram în stare să îl strâng de gât; dar nu poţi să scoţi ochii cuiva numai pentru că zdrăngăne la pian o porcărie de vals. „Nemernicule“, am urlat eu, dar până să trântesc uşa în urma mea, Foltvn s-a întors către mine, mijindu-şi batjocoritor ochii, cu un mic surâs triumfător şi aruncându-şi pletele pe spate, cu un gest sigur de parcă ar fi spus:

— Ei bine, ţi-am făcut-o, amice!

A doua zi m-am mutat. Paulei nu i-am spus nimic; dar prietenia noastră s-a spulberat. Probabil din cauza geloziei: nu mă mai puteam amăgi că n-a fost nimic între noi, că doar mă minţeam bine când ieşeam cu ea după cursuri.

Într-o seară pe când ne plimbam pe cheiul Petrský, a început să-mi sune în minte motivul valsului lui Foltýn, cu senzualitatea sa enervantă, obsedantă, insinuantă; m-a surprins atât de grosolan şi de idiot încât am jignit-o pe Paula cu adevărat şi ne-am despărţit certaţi. Era o fata fermecătoare şi inteligentă, iar eu mi-am pierdut capul în seara aceea. Cred că Foltýn trebuie să fi avut un fel de geniu; că reuşea să facă farmece prin muzică dar şi talentul poate să fie un soi de viciu. După un timp am auzit că Foltýn s-a căsătorit fără să termine dreptul. Se pare că a luat pe fiica unui tâmplar înstărit, proprietarul a cinci case. Trebuie să spun că vestea nu m-a surprins.

DOAMNA KARLA FOLTÝNOVA

IV. Soţul meu[1]

L-AM ÎNTÂLNIT PRIMA OARĂ pe răposatul meu soţ la balul Facultăţii de drept. Pe atunci era un tânăr frumos, înalt, cu ochi albaştri, cu favoriţi, cu ten trandafiriu, fruntea înaltă şi un păr ondulat de artist; eu eram o fetişcană de douăzeci de ani rotofeie şi fără experienţă, cu educaţie de pension, mai degrabă o fată bleguţă. De nu m-ar fi silit ai mei să ies în societate aş fi preferat să stau acasă să brodez şi să visez în linişte. Pe atunci fetele primeau o astfel de educaţie că nu trebuiau să ştie nimic, cu nimic serios să se îndeletnicească, ci numai să şteargă praful, să cânte la pian şi să-şi

brodeze trusoul. Să ieşi în lume, însemna să o ai pe mama în spatele tău, să te sufoci în corset, să te strângă pantofii prea mici şi să răspunzi sfios celor care te invitau la dans. „Ah mai târziu“! Şi din când în când să leşini pentru ca fiecare să vadă cât de delicate şi anemice suntem. Vă spun, mă bucur că totul a trecut; azi sunt o femeie voinică de cincizeci de ani – haida-de, nu e nevoie să fiţi galant; e mai comod când oamenii îşi spun adevărul. Pe scurt, pe atunci o fată onorabilă era educată în aşa fel incit trebuia să se îndrăgostească de primul care o cerea în căsătorie; şi până să-l cunoască într-adevăr, era cununată de mult. Şi vedeţi, cu toate acestea, nu erau nici atât de multe căsătorii nereuşite ca în zilele noastre.

Domnul Foltýn mi-a plăcut; era un tânăr politicos, elegant şi purta monoclu; imediat a început să îmi facă o curte straşnică, iar pe mama a fermecat-o într-atâta că imediat l-a invitat la noi. De fapt, biata de ea, se înşelase: îşi închipuise că e din familia Foltýn ce locuia în Malá Strana – o familie înstărită de cofetari; şi până să iasă la iveală că Bedřich e un sărman orfan al unui funcţionar din administraţia publică era prea târziu; eu mă îndrăgostisem de el la nebunie şi vroiam să mă arunc în Vltava dacă ai mei m-ar fi oprit să mă căsătoresc cu el. Tata nici nu vroia să audă de domnul Foltýn, dar mama l-a rugat atât că a sfârşit prin a-l convinge, zicându-i că dacă e student la drept şi aproape avocat va şti să se descurce măcar cu cele cinci case ale noastre. Tata ar fi vrut atunci, ca cel puţin, să-şi dea doctoratul, aşa numai de dragul titlului, dar apoi s-a hotărât să se amâne totul după nuntă, căci eu de inimă rea începusem să tuşesc şi mă ofilisem într-atât că alor mei li s-a făcut teamă pentru mine. Totul a venit aşa cumva în pripă, nu ştiu cum; nici n-am avut timp să mă răzgândesc.

De ce l-am iubit atât de mult? Omul nu poate şti. Îmi impunea un respect enorm faptul că e artist şi compune; îmi plăcea că era atât de cult, de monden şi de tandru; dar poate cel mai mult, fiindcă era un om atât de slab şi de blând. Eu eram o gâsculiţă naivă şi sentimentală, dar cumva am intuit că el e şi mai slab decât mine şi că are nevoie de un om care să-i poarte de grijă. Dădea numai impresia că priveşte totul de sus; oamenii îşi închipuiau că e cine ştie ce îngâmfat şi vanitos pe când el era un sfios şi un timid de groază.

— Mă simt atât de sigur la dumneata, Charlotta, îmi zicea el, iar mie îmi plăcea că-mi spune Charlotta; Caria mi se părea un nume grozav de banal, ca al unei femei de servici. Ma simt la dumneata atât de sigur pe mine; eşti atât de calmă şi de răbdătoare.

Abia mai pe urmă l-au stricat prietenii – ciudaţi prieteni, domnule! Toţi se pretindeau artişti! Domnul Foltýn era prea moale; cine îl avea la mână putea să-l modeleze ca pe un bulgăre de ceară. Atunci, pe

când îmi făcea curte, discuta întruna despre moarte; asta mă impresiona – fiindcă eu însămi nu eram prea sănătoasă şi orice tânără fată trece printr-o perioadă când ar vrea sa moară pentru un nimic. Tinerii nu ştiu să preţuiască viaţa. Domnul Foltýn îmi zicea că sunt un trandafir alb; asta îmi plăcea grozav şi beam pe ascuns oţet ca să par şi mai palidă. Pe atunci, domnul Foltýn tuşea mereu iar seara mâinile i se înfierbântau de febră; eu credeam că din cauza proastei alimentaţii – mai târziu mi-a mărturisit că zile întregi mânca câte o chiflă ca să-mi poată aduce un buchet de tuberoze sau câţiva trandafiri albi. Ţinea la asemenea atenţii. Ei, eram nişte copii; ne ţineam de mână şi discutam că în curând vom muri – în asemenea clipe, omul începe să-şi plângă de milă atât de frumos şi să aibă sentimentul că e prea bun pentru lumea asta. Aşa ne-am apropiat.

După ce ne-am căsătorit, se înţelege că nu am mai adus vorba despre moarte, de parcă am fi secerat-o. Ai mei ne-au mobilat un apartament cu şase camere, – tata şi-a arătat din nou puterea –, iar domnul Foltýn se plimba prin încăperi într-un halat din mătase şi exulta. Se vedea după el cât de bine se simte bogat şi ştia să se poarte grozav. Mai bine decât dacă s-ar fi născut bogat. Accepta bunăstarea foarte firesc şi la fel toate lucrurile acelea scumpe, dintre cele mai bune. Prinsese chiar şi gustul banilor; cu toată pompa sa, începuse să aibă grijă să nu se facă cheltuieli inutile, ca personalul să se chibzuiască cu tot şi aşa mai departe. Aproape că mi se făcuse teamă să nu devină un avar, dar ai mei spuneau că e tocmai bine să fie aşa; oamenii avuţi trebuie să fie economi. Le-ar fi părut bine numai să-şi dea doctoratul în drept; dar, primul an, era ca o lună de miere, aşadar nimeni nu a pomenit nimic. Doar domnul Foltýn începea uneori singur; îşi dregea glasul şi se văicărea că nu e încă pe deplin sănătos ca învăţătura l-ar ucide… Era aproape ciudat cât de grijuliu devenise deodată cu sănătatea lui, după fiecare strănut i se băga imediat în pat şi trebuia să îl îngrijim ca pe un copil mic. E însă adevărat că sănătatea îi dădea destul de furcă, dar cei avuţi au un fel de groază în faţa bolii şi a morţii. Iar eu când îi puneam comprese sau îi pregăteam limonada aveam sentimentul că îmi aparţine mai mult ca oricând, aşa că mai curând îl încurajam în această atitudine. Nici nu am băgat de seamă că devenisem sclava lui; când am înţeles era prea târziu, începuse o altă viaţă. Ei, asta era!

Nici muzicii nu i se mai consacra atât de mult; e adevărat că uneori cânta la pian şi spunea că ar trebui să ia lecţii cu cel mai bun profesor, că nu are un tuşeu bun la mâna stângă, dar niciodată nu s-a hotărât s-o facă. Uneori, când era bine dispus ne cânta ceva; bietul tata asculta emoţionat şi întotdeauna se minuna: Bedřich, parcă ar fi perle.

Mie îmi plăcea nespus de mult când cânta cu atâta înflăcărare, aruncându-şi pe spate pletele ondulate; eram mândră de el şi mă

gândeam că cel puţin tata îi va da pace cu doctoratul lui; doar dragul meu Bedřich nu are nevoie de el. Un artist nu trebuie să fie doctor. Şi când îşi trecea apoi mâna prin păr şi se ridica de la pian cu un mic surâs triumfător era pentru mine clipa cea mai fericită. Alteori se încuia în camera lui şi atunci nu trebuia să-l deranjăm pentru nimic în lume; spunea că lucrează la ceva şi toată casa umbla în vârful picioarelor. Odată am intrat întâmplător; stătea întins pe canapea cu mâinile sub cap… S-a înfuriat îngrozitor, spunea că nu avem mici un pic de respect, pentru munca lui de creaţie. Şi-a luat pălăria şi a plecat trântind uşa în urma lui. De atunci ori de câte ori se discuta despre artă nimeni nu cuteza să-l contrazică.

Până într-o zi, când tata era la noi, după ce a ocolit un timp subiectul, l-a întrebat, direct pe domnul Foltýn, ce are de gând cu doctoratul acela. Bedřich păli şi se ridică.

— Domnule Mašek, zise, aşa ca să ştiţi, m-am hotărât să mă consacru în întregime artei, indiferent că vă place sau nu. Faceţi, ce vreţi; calea mea îmi este clară.

Îşi luă pălăria şi plecă. Tata, se ştie, a făcut urât; arta cică nu asigură niciun fel de existenţă, iar el nu va fi atât de nebun să îl întreţină toată viaţa pe domnul ginere şi că are să mai stea de vorbă cu domnişorul. Eu, bineînţeles, am izbucnit în plâns, iar mama i-a luat apărarea soţului meu. Biata de ea, îşi făcea mereu reproşuri că l-am luat de bărbat, dar era în acelaşi timp măgulită că îi săruta mâna de zece ori pe zi. L-a bătut la cap atât de mult că l-a înduplecat să nu-mi strice dragostea conjugală. Şi apoi chiar dacă un asemenea compozitor sau dirijor nu câştigă atât de mult, el are o poziţie socială solidă, poate să devină, de exemplu, profesor la conservator.

Tata, ce-i drept, a bodogănit, dar apoi, probabil, şi-a spus că pe banii lui, cineva poate să facă şi artă. Pe atunci o anume prinţesă din familia regală fugise cu un muzicant; a fost un mare scandal, iar asupra muzicienilor a început să planeze ceva suspect şi în parte puţin nobil. Pe scurt tata s-a împăcat cu ideea că are ginere un artist şi nu s-a mai discutat despre aceasta; numai domnul Foltýn ţinea să arate că e totuşi din altă lume decât părinţii mei.

De atunci a cerut să i se spună maestre. Maestrul Beda Folten şi nu altfel: lui i se spunea Maestrul Folten, iar mie Doamna Foltýnová, de parcă nici n-aş fi fost soţia lui. După care a început să invite la noi o societate de muzicieni şi literaţi.

O dată sau chiar de două ori pe săptămână organizam seri de cvartet sau concerte la pian şi primeam până la cincizeci de oaspeţi – ştiţi, nu e puţin pentru o tânără amfitrioană. Domnul Foltýn primea oaspeţii într-o haină de catifea cu o cravată neagră lată şi un lănţişor de aur la încheietura mâinii; în faţa invitaţilor nu trebuia să-i spun Beda, ci mă adresam cu dumneavoastră, iar el mi se adresa cu

„Doamnă Foltýnová“ pentru că aşa se cuvine. Uneori ceda insistenţelor şi ne cânta el însuşi ceva la pian, dar niciodată din propriile sale compoziţii; câteodată se prezentau la noi, în primă audiţie, lucrările tinerilor compozitori sau se citeau piese de teatru; acestea se numeau premiere la Foltyni – costa o grămadă de bani ce se mânca şi se bea cu aceste ocazii. De cele mai multe ori, aceşti artişti erau oameni foarte amabili, simpli şi modeşti; e adevărat că erau unii care rămâneau până târziu în noapte şi să avem iertare, se îmbătau criţă. Ce să mai spun despre cum arătau după aceea covoarele şi perdelele, totul mirosea a fum.

Mie nu-mi plăceau toate acestea, dar domnul Foltýn îmi spunea, ştii, ei sunt artişti şi trebuie să-i judeci cu alţi ochi, să-ţi pară bine că pot să mănânce pe săturate uneori. Eu ştiu ce înseamnă foamea, zbiera el. Se simţea în elementul lui când putea să facă puţin pe Mecena şi pe magnatul. Şi îi plăcea grozav. Să discute în contradictoriu cu ei; nu bea aproape nimic, dar discuta cu pasiune despre arta modernă. Pentru mine toate acestea erau vorbe prea mari şi preferam să merg la culcare; dar uneori îl auzeam pe soţul meu perorând până dimineaţa cu glas răsunător şi pe ceilalţi îndrugând cu o voce din ce în ce mai beată. Dacă îi i ace plăcere, mă gândeam eu; astea nu sunt lucruri pe care să le poată discuta cu mine.

În acel timp bietul tata a murit lovit de apoplexie. Fiindcă eram în doliu, a trebuit să renunţam la seratele noastre artistice. Dar ele îi lipseau foarte mult domnului Foltýn care începuse să caute în alte locuri muzicieni şi literaţi.

Aproape mă bucuram că are o distracţie; drept să spun că eu nu m-am simţit niciodată în largul meu în cercul lui de artişti, mai ales după moartea tatălui – după astfel de evenimente îţi dai seama mai bine din ce lume faci parte. După aceea tot felul de oameni de litere şi de muzicieni au început să-l viziteze pe soţul meu; domnul Foltýn spunea că lucrează împreună cu ei, dar eu cred că le împrumuta bani. Uneori mă lăsa să înţeleg că lucrează la ceva măreţ şi se încuia zile şi nopţi întregi în camera sa de lucru. Mi-era teamă să nu înceapă din nou să tuşească; îi spuneam:

— Te rog, nu mai lucra atât, doar tu n-ai nevoie de asta.

Se enerva.

— N-ai idee, striga el ce înseamnă să creezi; artistul trebuie să se consume în opera sa, să îi jertfească totul, propriul său eu, întreaga sa viaţă.

Şi apoi din nou, săptămâni în şir nu mai făcea absolut nimic şi zăcea tolănit sau umbla hai-hui, ca să se concentreze, spunea. Ei, eu nu înţeleg mare lucru, dar după câte am văzut creaţia asta e o activitate tare ciudată.

Nu arăta bine; devenise susceptibil şi impulsiv – spunea că e un

temperament artistic, dar eu cred că îl chinuia ceva. Vorbea fără întrerupere de munca sa, ce va fi opera vieţii lui; Ea trebuia să fie o opera, dar mi se părea ciudat că uneori o numea *Judita* şi alteori *Abelard Heloise;* zicea că tocmai lucrează la libret, după care va începe imediat să compună muzica. Spunea că are planul deja conceput în minte şi că i-a rămas numai să îl aştearnă pe hârtie şi deodată, pac! abandona totul şi dispărea zile şi nopţi întregi; se întorcea palid şi febril, spunând că abia acum a intrat în adevărata transă de creaţie. După care dispărea ca din senin fără mici o urmă, lăsând numai o scrisoare în care mă anunţa că a plecat să-şi urmeze destinul său de artist. Puteţi să vă închipuiţi cum mă simţeam. Şi a doua zi aflu că a fugit cu o cântăreaţă străină. Nu îi voi divulga numele, dar era o femeie trecută, mare şi puternică ca o iapă care îşi pierduse vocea şi mai plimba prin lume resturile celebrităţii sale; lumea mergea s-o asculte numai ca să râdă…

E ciudat, nu sunt geloasă din fire, poate că am sânge de peşte; sau poate de mult nu mai era între mine şi soţul meu ceva care să mă facă să fiu geloasă, nu ştiu. Mi-era mai degrabă ruşine că a fugit atât de stupid ca un băieţandru îndrăgostit şi că s-a făcut de râs în public; se pare că primadona aceea bătrână avea aventuri în fiecare oraş în care poposea. După zece zile s-a întors pocăit; a îngenunchеat în faţa mea şi mi-a destăinuit că trebuia să fugă, că femeia aceea era încarnarea *Juditei* sale şi că l-a inspirat enorm ca artist. Artistul trebuie să sacrifice tot, absolut tot pentru opera sa, afirma el, cu lacrimi în ochi şi trebuie să treacă peste orice, ca să-şi realizeze opera. Artistul are acest drept, striga cu disperare, prinzându-mă de mâini; tu trebuie să mă înţelegi şi să ma ierţi, lângă tine mă simt atât de în siguranţă.

Eu nu mă certam niciodată cu el; mă gândeam numai câţi bani trebuie să-l fi costat această escapadă.

— Ascultă, i-am spus poţi să rămâi aici; acolo ai camera ta şi în faţa lumii nimic nu s-a schimbat. Dar nu îmi vei mai administra averea; îţi voi da bani de cheltuială, dar de afacerile mele mă voi ocupa singură.

Aproape mă miram cât de mult se poate îndârji o femeie. A plecat ofensat şi de atunci avea întipărit pe faţă că l-am umilit îngrozitor şi pe nedrept.

Oamenii sunt ciudaţi; altă dată când avea bani cu grămada era aproape zgârcit; acum risipea banii pe care îi primea, după care se încuia în camera lui cu un aer de reproş şi crea. Se delăsă repede, ba chiar începu să bea; o dată sau de două ori, am descoperit că mi-a furat bani din poşetă. Nu i-am spus nimic, dar probabil că şi-a dat seama că am aflat; aşa încât a început să-mi dea de înţeles că trebuie, chipurile, să fiu atentă cu banii faţă de servitori. Ei, am început să las din când în când, dinadins, pe ici colo, ceva bani, ca să-i ia. Fiecare din noi ştia că celălalt ştie, dar nu o arătam ca să nu roşim unul în faţa

celuilalt. Pe atunci se întâlnea cu tot felul de indivizi dubioşi, cum era orbul acela Kanner – de care mi-era de-a dreptul teamă; domnul Foltýn îl îmbăta întotdeauna cu coniac, după care acest Kanner începea să zbiere şi să bată în clapele pianului, ei, o grozăvie. Ştiu, am fost prea slabă, trebuia să fac cumva ordine; o asemenea brută nu merita sa locuiască într-o casă. Atâta doar – mă gândeam că sunt muzicieni şi nu trebuie să mă amestec, cel puţin Bedřich se preocupă de arta lui şi ia lucrurile atât de în serios cu acest Kanner. E adevărat că pe atunci nu făcea decât să scrie şi să compună în grabă, cânta o frază la pian şi fugea imediat să o noteze; nopţi întregi îl auzeam foşnind şi umblând de colo colo în camera lui. Slăbise teribil şi nu i se mai vedea decât nasul proeminent şi părul vâlvoi.

— Acum, spunea o să vedeţi cine sunt eu, vă voi arăta tuturor cine e Beda Folten!

Ochii aproape îi scăpărau, de parcă ne-ar fi urât cu înverşunare şi pe noi, cei ce îl slujeam ca nişte sclavi. Şi apărea pretutindeni cu acel Kanner orb, pe care ajungea uneori să-l caute în plină noapte în vreo speluncă şi îl târa cu el acasă iar apoi îi auzeam urlând şi bătând în pian; dimineaţa îl găseam pe Kanner dormind, de exemplu, pe palier.

— Vedeţi toate astea le-am înghiţit; îmi spuneam că poate într-adevăr domnul Foltýn compune ceva grandios şi simte nevoia să se destindă ducând viaţa aceasta boemă. Odată s-au certat cumplit; aud ţipete, arunc capotul pe mine şi dau fuga în camera soţului meu „Kanner şade în fotoliu, loveşte cu picioarele în aer şi zbiară ca un porc înjunghiat, iar pe faţă i se prelinge sânge; domnul Foltýn stă deasupra lui cu un cuţit în mână, face spume la gură şi îşi roteşte ochii în cap ca un nebun. Atunci am pus piciorul în prag, nu mă întrebaţi cum, dar acest Kanner n-a mai apărut niciodată pe la noi. Domnul Foltýn a izbucnit în plâns, pretinzând că omul acesta l-a şantajat ca artist, că i-a furat ideile; de aceea, cică, l-a înfuriat atât de tare, ca poate l-ar fi omorât nu intram eu. Mi-a dat destulă bătaie de rap până să îl potolesc, atât de disperat era; vroia chiar să se arunce pe fereastră. Doamne, n-am avut de loc o viaţă uşoară!

Apoi câtva timp am avut linişte; domnul Foltýn lucra asiduu tăcut ca un peşte. Zicea că termină opera despre Judita şi Holofern, după părerea lui un subiect formidabil. Mi-a cântat la pian câteva arii şi pasaje; nu am pretenţia că înţeleg prea bine muzica, dar pot să vă spun că la scena unde Judita se află în cortul lui Holofern simţi că te ia cu frig; muzica exprima un fel de pasiune sălbatică sau un spasm, nu ştiu de unde scosese soţul meu aşa ceva. În acelaşi timp pe buze îi flutura din nou acel surâs fin, triumfător, ce îmi plăcea atât de mult. Orice aţi spune, el trebuie să fi fost un mare muzician. Poate chiar un geniu, cine ştie. Ei, îmi spuneam, nu avem o căsnicie tocmai fericită, dar dacă Bedřich compune ceva grandios, cel puţin n-am trăit în

zadar.

Pe atunci a început să vină la noi un alt muzician, se numea domnul Trojan; dar nici el n-avea aer de artist: înalt şi slab, cu ochelarii pe vârful nasului, mai degrabă un savant; era un om discret, timid, politicos. Era corepetitor la operă sau cam aşa ceva, şi după cum se spunea un muzician remarcabil. Îşi petrecea după-amieze întregi cu domnul Foltýn şi discutau cu voce joasă, zdrăngănind la pian. Îi serveam totdeauna cu cafea şi prăjituri, iar domnul Trojan aproape că se frângea de viteza cu care sărea în picioare, înclinându-se respectuos; peste tot erau aşternute partituri. Domnul Foltýn abia aştepta să plec odată, atât de cufundat era în munca lui. Şi nu se putea discuta cu el despre nimic altceva, decât despre această operă – se pare că e o muncă enormă să pregăteşti orchestraţia. Într-o zi m-am întâlnit în uşă aproape nas în nas cu domnul Trojan, când pleca; s-a oprit şi a început să bâiguie:

— Doamnă… scumpă doamnă, spuneţi-i, să renunţe… sau să refacă totul! vă rog, să-i spuneţi!

Mi s-a făcut milă de Bedřich, gândindu-mă cât a muncit.

— Credeţi, am întrebat eu, că nu are talent?

— A, nu, izbucni el aproape neliniştit. Talent are… dar eu nu pun mare preţ pe talent. Talentul nu înseamnă nimic. Pentru muzică trebuie să ai… ceva mai mult, ceva, ce nu ţine numai de urechea muzicală.

Dădu din mână, nemaigăsindu-şi cuvintele.

— Spuneţi-i să devină… alt om! Adio!

Şi plecă. Un original. În timpul cinei l-am întrebat în treacăt pe domnul Foltýn dacă nu cumva acest Trojan are unele rezerve faţă de opera lui.

Roşi şi lăsa furculiţa.

— Ţi-a zis ceva?

— A, nu. Dar am numai impresia. Se pricepe atât de bine la muzică?

Domnul Foltvn strânse din umeri.

— Da, se pricepe, dar… nu are niciun pic de fantezie.

Să compui oratorii, mai merge – dar pentru operă trebuie să ai o fantezie de-a dreptul diabolică. Da de unde, Trojan e un fel de fachir, uscat ca o iască… Un artist nu poate trăi totuşi ca un călugăr… Şi aşa mai departe – el singur începu să discute şi parcă se certa cu acest domn Trojan: că nu se poate crea fără pasiune, că artistul trebuie să-şi biciuiască simţurile şi instinctele până la exasperare… Şi aşa mai departe.

— Ştiu eu, ce înţelegi prin această biciuire i-am zis. Am auzit că ai început să umbli după o cântăreaţă…

Se spune că era o fată foarte tânără, proaspăt absolventă a conservatorului şi care cântase o dată sau de două ori, câteva arii într-

un teatru. După cum am spus, eu nu pot să fiu geloasă, dar dacă am adus singură vorba despre ea, nu puteam să fac pe surda, nu?

Domnul Foltýn nici nu clipi.

— Închipuieşte-ţi, ţipă el. Trojan ăsta pretinde că Judita nu e un rol pentru ea! Dar e! mai trebuie trezită în ea acea feminitate abisală, acea frenezie erotică, şi încă ceva, nu ştiu ce; ştiţi nu-mi place să mi se repete asemenea vorbe.

— Şi tu vrei să o trezeşti, nu? l-am întrebat.

Mă privi de sus, de parcă asta ar fi fost de la sine înţeles.

— Şi de ce nu? replică el, mulţumit de sine… Ca să ştii, eu, Beda Folten, voi face din ea o mare artistă! Poate să fie fericită că m-a cunoscut! în mine e ceva barbar, sunt un Holofern; voi plămădi din ea o Judita trup şi suflet.

Închipuiţi-vă, să pui toate astea la masă, soţiei legitime! Niciodată nu l-am văzut atât de superb sigur de sine. Vocifera despre el, despre sufletul lui de artist pe care toţi ar vrea să îl subjuge şi Trojan şi nu mai ştiu cine; şi din nou îşi proclama dispreţul faţă de acest mediu limitat şi burghez. Dar acum, spunea el, îşi va realiza opera fără niciun scrupul; deabia acum se simte cuprins de o forţă creatoare cumplită şi barbară.

Făcuse spume la gură, bărbia îi tremura şi lovea cu pumnul în masă. Deodată mi s-a făcut milă de el. Aşa, deci sărmanul de tine, cu opera ta nu merge bine şi nimic nu va mai ieşi din ea! Am înţeles asta, aşa ca din senin, nici nu ştiu cum; poate din cauza acelui orgoliu isteric şi de-a dreptul disperat. Nu vei mai face probabil nimic, omule, şi va trebui să te resemnezi. Simţeam parcă o uşurare; se va lăsa de artă şi va fi măcar linişte… Avem din ce trăi şi nu mai suntem de douăzeci de ani, atunci la ce bun să ne frământăm atâta! Nu zic că n-aş fi fost cea mai fericită femeie din lume dacă Bedřich ar fi compus ceva măreţ şi ar fi avut succes; dar noi femeile suntem astfel făcute că simţim câteodată dorinţa sau nevoia să renunţăm. Într-un fel, omul se simte mai bine aşa…

Bineînţeles că un timp aproape n-a mai fost văzut acasă, umbla după cântăreaţa aceea, dimineaţa îl auzeam fluierând şi cântând în baie de parcă vroia să arate cât de tânăr şi fericit este; întotdeauna cu o floare la butonieră, pus la patru ace, parfumat şi ostentativ radios. Ei, mă gândeam eu, n-a făcut mare ispravă cu ea.

Nu se întorcea acasă decât spre dimineaţă ca să se creadă că şi-a petrecut noaptea la ea, dar mi s-a spus că aştepta singur, complet singur ora închiderii în faţa unui pahar cu citronadă prin cafenele şi baruri, după care mai hoinărea pe străzi până în zori. Servitoarea l-a surprins acasă, mânjindu-şi faţa cu ruj, înaintea oglinzii ca să pară abia scăpat din braţele unei femei, când venea la prânz în halat de casă şi căsca cu gura până la urechi – ce comedie! Credeam că se

poartă aşa ca să ascundă că a renunţat la operă. Dar nu renunţase la ea; nu ştiu, unde l-a găsit pe un anume Molenda, pe care aproape că nu l-a instalat la noi, se încuia cu el din nou în birou şi lăsa să se înţeleagă că lucrează, că termină *Judita* sa. Odată a găsit numele tinerei sale cântăreţe într-un ziar. A pus ziarul deoparte, strecurând printre dinţi cu indiferenţă:

— Fata aceea pretinde că va cânta în rolul Juditei mele. E nebună! Nu e încă suficient de matură…

Şi cu asta s-a isprăvit.

Acest Molenda era student la medicină, dar mai mult îi plăceau muzica şi chefurile; se spune că juca teatru prin diferite spelunci în faţa mediciniştilor şi compunea parodii şi cântece.

Era un băiat tânăr, cu o faţă umflată de măscărici şi de bufon, care făcea haz de tot dar un muzician înnăscut, plin de idei, iar muzica îi ţâşnea de sub degete. Abandonase medicina şi compunea şlagăre, tangouri şi alte asemenea lucrări; se pare că îi aduseseră bani frumoşi. Apoi dintr-o dată a dispărut şi s-a refugiat în America, într-un varieté unde cânta într-o orchestră de negri, sau executa un număr muzical excentric. La întoarcere era o haimana prăpădită şi începuse să bea straşnic; în vremea aceea l-a găsit Foltýn şi s-a înhăitat cu el. Petreceau după-amieze întregi împreună, în biroul soţului meu, se certau şi cântau la pian apoi terminau întotdeauna cu câte un vals, sau tango. Merita să vedeţi cum se scălâmbăia acest Molenda şi cum se fâţâia pe taburet în timp ce zdrăngănea şi cânta bucăţile acelea ale lui; nu ştiai dacă trebuie să râzi sau să te superi pe acest măscărici şi panglicar. Nu înţeleg cum de au putut cei doi să intre-n cârdăşie; Bedřich era din fire mai degrabă grav şi solemn. Seara o prelungeau în chefuri – se înţelege – când domnul Foltýn avea bani. Uneori acest clovn de Molenda părea disperat şi atunci bea şi mai vârtos; apoi apărea palid şi ciufulit, se aşeza la pian şi cânta sălbatic timp îndelungat… până ce din nou ieşea ceva în stilul lui m-ţara, m-ţara…

Odată după o asemenea perioadă mai dezordonată cei doi şi-au revenit şi s-au pus pe treabă; din camera soţului meu se auzeau numai foxtroturi, tangouri şi iarăşi serenade de dragoste. Ştiţi, mie îmi place muzica uşoară, mai mult chiar decât cea simfonică, dar… nu ştiu cum să vă zic; cumva nu se potrivea cu Bedřich. Începuse să ne viziteze tot felul de domni importanţi, numai directori şi granguri şi fiecare părea că stăpâneşte cel puţin jumătate din America; iar domnul Foltýn luase o atitudine teribil de importantă şi numea acestea conferinţe. În timpul acestor conferinţe îl auzeam pe soţul meu trâmbiţând cu glas tare, iar pe Molenda zdrăngănind foxtroturile sale. Ei, sinceră să fiu prea mult nu îmi plăceau. Într-o seară domnul Foltýn, după câteva ocolişuri, m-a lăsat să înţeleg că e timpul să se apuce de ceva serios şi că acum va arăta de ce e în stare Beda Folten; că vrea să înceapă odată

să-şi câştige banii lui şi să trăiască ca un prinţ. Apoi emoţionat şi plin de măreţie începu să facă mărturisiri. Are cică un plan formidabil. Va compune o opereta pentru film împreună cu Molenda. Libretul c aproape gata, iar în ceea ce priveşte muzica au şlagăre trăsnet. În zilele noastre numai filmul are priză, proclama el, şi e timpul ca artiştii adevăraţi să se ocupe de el, în sfârşit; evident pentru început trebuie pornit cu ceva uşor. De milă mi s-a pus un nod în gât; desigur că a observat, căci a început să mă asigure plin de râvnă că asta îi va aduce nişte sume fantastice după care se va întoarce din nou la *Judita* sa. Îşi trecea mâinile prin păr şi ţipa ca întotdeauna când vroia să se convingă pe sine de ceva. Numai când această operetă va avea succes mondial va ieşi şi *Judita* în lumea largă. Pentru asta, numai pentru asta face totul. Închipuieşte-ţi, astăzi, chiar Mozart şi Smetana ar compune muzică pentru film, spunea el cu înfrigurare; şi de fapt aveam un libret atât de poetic.

— Ascultă, îi spun eu, ai cumva din nou o combinaţie cu vreo artistă de cinema?

Tresări şi roşi.

— De ce crezi? Se înţelege că trebuie să am conferinţe ou artiştii de cinema. Este în libretul nostru un rol feminin colosal, Heloisa… Şi am găsit pentru el o cântăreaţă minunată; e un nume nou, dar fata are voce şi *sex-appeal.* Pentru film trebuie *sex-appeal,* înţelegi? Nu-ţi fie teamă, va fi un succes colosal. Fata asta o să ajungă. Într-o bună zi la Hollywood, pot să-ţi dau în scris…

— Aşteaptă, îi spun, nu mă interesează atât de departe; eu aş vrea să ştiu de ce vii cu toate astea la mine.

— Lucrurile stau în felul următor, începu el şi se puse pe povestit. Producătorii de film sunt entuziasmaţi, cică, de această idee şi-au hotărât să o realizeze, a fost deja convenit. Dar dacă va fi un succes mondial, trebuie să se organizeze o montare grandioasă şi *tutti quanti.* Se înţelege că aceşti bani se vor întoarce de cel puţin trei ori mai mulţi; dar la început trebuie investiţi bani lichizi pentru a realiza ideea noastră sub o formă demnă de ea.

— Cât? l-am întrebat eu.

Domnul Foltýn înghiţi de câteva ori în sec, până ce mărul lui Adam începu să i se zbată. Cică nu e nici atât de mult. Ar fi suficient un milion şi jumătate. Ridicol de puţin faţă de ce va aduce în mod garantat.

— Şi dispui de acest milion şi jumătate? am spus.

Domnul Foltýn continua să înghită în sec trecându-şi mâinile prin păr. De fapt… de fapt a contat pe faptul că eu aş putea să vând una sau două case. Ca să ştiţi din cele cinci case pe care le moştenisem de la tata, două erau deja duse. Şi zicea el, va fi pentru mine o investiţie minunată, îmi dă scris negru pe alb că până într-un an, îmi va plăti

încă o dată pe atât. Dacă îţi spun eu, ţipa el, trebuie să mă crezi! Doar e opera mea şi ar trebui să te intereseze şi pe tine să ma impun odată.

— Atunci aşteaptă, i-am spus. Această căsătorie m-a costat deja două case, fără să ţin seama prin câte am trecut. Dar e totuna. Numai că totul nu mi-e atât de indiferent ca să te mai ajut să te compromiţi aşa ca muzician. Nu, nu-ţi voi da nicio leţcaie pentru asta. Şi, te rog, să nu-mi mai vorbeşti despre asta!

Domnul Foltýn se ridică cu ochii plini de lacrimi şi se făcu că vrea să plece.

— Nu mă aşteptam, rosti el jignit, să ai atât de puţină încredere în mine! îţi jur că fac totul numai pentru *Judita* mea. Am sacrificat atâta… am cheltuit mii şi sute pentru copii, dar până ce nu te impui cu o creaţie totul e zadarnic. Atunci sunt un om sfârşit, şoptea el cu un gest, de disperare. S-a sfârşit, s-a sfârşit! Se îndreptă spre uşă şi se opri cu mâna pe clanţă. Nu-mi rămâne decât să-mi zbor creierii, dacă vrei să ştii „mormăi el.

— Tu! Absurd!

Lăsă capul în jos ca un băietan care mărturiseşte o prostie.

— Eu… am semnat deja poliţe, bâiguia el, tărăgănând cuvintele.

— Pentru cât?

— Pentru… şapte sute de mii.

Apoi ieşi la iveală că semnase pentru un milion două sute de mii; dar asta era pentru el o bagatelă.

— Pentru numele lui dumnezeu, omule, ce fel de poliţe, când tu nu ai nicio leţcaie!

— Le-am spus că sunt coproprietarul caselor tale, bâigui el zdrobit. Am crezut că vei investi banii în afacerea asta… de vreme ce succesul e garantat…

— Pentru dumnezeu, strig eu, eşti nebun, e o escrocherie ceea ce ai făcut?

— Ştiu, îmi replică el. Dar am făcut-o pentru *Judita* mea. Ştiu că sunt un om sfârşit. Ei bine, strigă el turbat, dându-şi capul pe spate, ucide-mă! Beda Folten nu-ţi mai cere nimic!

Mă saturasem. Visaziea aşa, mai faci încă pe grozavul.

— Fă ce vrei, îi spun eu, dar voi încredinţa chestiunea avocatului meu. Până atunci e inutil sa mai discutăm.

Toată noaptea domnul Foltýn s-a foit în biroul lui, trântea sertarele şi din când în când, cânta câteva acorduri la pian, de parcă-şi lua rămas bun de la el. Dimineaţa a dispărut şi zece zile nu s-a arătat. În cameră rămăsese numai un miros de hârtie arsă, pe covor lângă cămin era aruncată o foaie înnegrită cu titlul: *„Judita,* operă în cinci acte, muzica şi libret Beda Folten“. Iar căminul era plin de hârtii arse. M-am uitat, erau numai hârtii de muzică goale.

Avocatul nostru era un domn în vârstă, inteligent, prietenul

sărmanului meu tată. Ca jurist m-a sfătuit:

— Aşteptaţi până ce vor reclama licheaua. Dar ca un vechi prieten al familiei a acceptat, când i-am cerut să aplaneze lucrurile.

— Dar cu singura condiţie, doamnă Caria: să divorţaţi de această canalie; altfel, încetul cu încetul, nu o să vă rămână nicio clanţă de la cele cinci case pe care le-a ridicat răposatul dumneavoastră tată. Nu ştiu, cum a procedat; probabil că a cumpărat aceste poliţe cu circa patru sute de mii şi le-a încuiat în seiful lui.

Între timp domnul Foltýn se întoarse acasă într-o stare de parcă ar fi dormit nopţile pe bănci în parc, mi-a spus că a venit după câteva lucruri, dar s-a bucurat foarte tare când servitoarea i-a adus prânzul pe tavă; ea mi-a spus că aproape i-au dat lacrimile când i-a mulţumit şi că bărbia îi Hennira de emoţie. Era tăcut în camera lui ca un şorici, scria încontinuu ceva sau cânta la pian aproape în surdină. Şi-a strâns apoi partiturile sub braţ şi a plecat undeva cu ele; era mijlocul lui noiembrie şi a ieşit intenţionat fără palton, aşa i uni era, într-un sacou de catifea şi cu cravata Iluminând ca să dea impresia unui artist înfometai. L a a încă un fel de a poza.

Se pare că domnul Foltýn a plâns când avocatul meu i a vorbit de divorţ.

— Recunosc, spunea el. Recunosc că e un infern să-ţi legi viaţa de soarta unui artist. Spuneţi i doamnei Charlotta, că îi redau libertatea. Nu mi a făcut niciun fel de dificultăţi; părea umil şi respectuos. Numai când avocatul i-a spus ca îi fixă o mică pensie lunară pe care poate să o ridice de la cabinetul lui, şi-a îndreptat spatele, a roşit şi a strigat cu un aer ofensat:

— Ce? Bani? Mă luaţi drept un cerşetor? Mai bine crăp de foame decât să primesc de pomană!

— Atunci bine, spuse avocatul, voi comunica doamnei Caria.

Domnul Foltýn îşi prinse capul în mâini; râdea în hohote ca un disperat.

— Aveţi dreptate, mormăia el, sunt un cerşetor. Sunt artist! Vă rog, n-aţi putea să-mi daţi anticipat cinci sute de coroane?

De atunci nu mai ştiu prea multe despre el. Odată l-am întâlnit pe stradă – ei, ce să vă mai spun, de cum m-am simţit. Arăta ca un nebun, cu capul în nori şi pletele în vânt, în jurul gâtului avea legat un fular murdar, iar sub braţ notele. În fiecare lună venea la biroul avocatului meu după bani – zice-se trufaş ca un zeu, băga nepăsător banii în buzunar şi anunţa că tocmai tratează asupra premierei *Juditei* la Salsburg sau Opera Metropolitan din America. Sau spunea că abia acum se simte liber, că chipurile, artistul nu este cel mai mult el însuşi decât în mizerie şi noroi şi alte asemenea fraze mari… Odată a venit înfrigurat, spunând că peste o săptămână *Judita* va fi prezentată de probă într-un studiou de filmare, numai pentru invitaţi; vor participa

dirijori şi directori de operă din întreaga lume; îi oferi avocatului meu două invitaţii una pentru dumneavoastră şi alta pentru cazul când cineva va fi interesat. Se înţelege că nu m-am dus. Cam după o săptămână am primit vestea că a fost transportat la Bohnice, unde după două zile a murit, sărmanul, în ziar nu a apărut niciun rând despre moartea lui. I-am făcut o înmormântare onorabilă la crematoriu; spunea mereu că ar vrea să fie incinerat, să ardă ca Phoenix. Totuşi au venit să-şi ia rămas bun de la el douăzeci sau treizeci de persoane, cei mai mulţi dintre muzicienii ce frecventaseră seratele noastre muzicale. Era acolo şi domnul Trojan ce privea trist prin ochelarii lui mici; nu a lipsit nici măscăriciul de Molenda cu gaşca sa şi plângea ca un copil. A venit şi cântăreaţa aceea tânără după care îi sfârâiseră, odinioară, sărmanului meu soţ călcâiele, celebră acum – a fost frumos din partea ei că a venit. Dar cel mai curios – deodată se auzi orga, era atât de emoţionant… Un cunoscut profesor de la conservator cânta *Largo* de Haendel. Apoi a cântat un cvartet de coarde, închipuiţi-vă, cei mai mari muzicieni din Praga! Au venit să-i cânte un cvartet de Beethoven… Mă întreb cine a organizat această ceremonie, poate domnul Trojan sau altcineva, dar a fost atât de frumos şi de grandios, că am simţit o imensă uşurare şi am putut în sfârşit să plâng. Domnul Foltýn trebuie să fi fost un mare artist dacă artiştii de talia acestora au pregătit asemenea funeralii şi fără să ceară nimic. Nu mai era nimic de zis, a fost înmormântat ca un adevărat muzician.

— Aşa că uneori îmi spun – poate putea într-adevăr să creeze ceva. Eu nu eram cu siguranţă o soţie potrivită pentru un artist; o ştiu, dar i-am oferit măcar o situaţie confortabilă şi l-am incomodat atât de puţin cât poate să incomodeze o femeie un bărbat. Poate nu l-am înţeles îndeajuns; dar, de obicei, un om obişnuit poate să dea numai cât are. Cel puţin am pus să *se* construiască un mormânt frumos cu o liră de bronz şi o cunună de lauri. Şi o singură inscripţie: Beda Folten. Nimic mai mult.

PROF. UNIV. DR. STRAUSS

V. Abélard şi Heloisa

L-AM CUNOSCUT PE DOMNUL Folten cu ocazia unui concert organizat la el acasă cu concursul cvartetului nostru „universitar“ (doi profesori, un preşedinte de tribunal şi excelentul nostru prim-violonist, slujbaş la institutul de anatomie) în care eu cântam la violă; în casa lui se organizau seri de muzică cu un program destul de bun. La sfârşitul concertului, când domnul Folten a aflat că sunt specialist în istorie literară comparată m-a tras după el în camera de alături; mi-a făcut impresia unui tânăr cultivat, bogat şi distins, plin de entuziasm pentru muzică şi pentru artă în general. M-a tras deci la o parte şi a început să-mi spună că e fascinat de subiectul lui Abelard şi Heloisa şi că ar

vrea să scrie pe această temă un roman sau chiar o operă; pe urmă m-a rugat să-i spun câteva cuvinte despre Abelard şi epoca sa.

Din întâmplare secolele XI şi XII, cu scolastica şi monahismul lor în floare sunt pasiunea mea; mă tem că atunci m-a luat gura pe dinainte şi am ţinut o prelegere *ex cathedra* despre nominalismul medieval, am analizat *Glossulas super Porphyrium* şi chiar am polemizat cu Schmeidler, pentru că sunt de părere că scrisorile lui Abelard şi ale Heloisei sunt cel puţin în parte autentice. Domnul Folten asculta de parcă subiectul l-ar fi interesat enorm, cu toate că nu ştiu în ce măsură *Glossnlae-le* lui Abelard sau *Introduc tio în tehnologiam* i-ar fi fost de folos pentru o operă; dar înfierbântat în prelegerea mea nu m-am gândit la asta. Ba chiar, i-am promis că de vreme ce subiectul îl interesează atât de mult să-i împrumut lucrări de specialitate pe care le-ar putea studia. Domnul Folten a fost entuziasmat şi mi-a mulţumit anticipat. Eram încântat că un compozitor sau un poet se interesează atât de serios de subiectul său şi încearcă chiar să-l studieze ştiinţific; i-am trimis deci un pachet cu cărţi, diferite ediţii ale lui Abelard, Hausrath, Carièrre şi altele. După un timp l-am întâlnit şi l-am întrebat ce se aude cu *Heloisa.* Lucrează la ea fără încetare, m-a încredinţat domnul Folten, dragostea dintre Abelard şi Heloisa este după el cea mai pasionată şi mai nobilă temă pentru o operă din câte se pot imagina. M-a bucurat: veacul al doisprezecelea cu conflictul său dintre religie şi umanismul orerenascentist; e într-adevăr o epocă interesantă şi strălucită. Nu am vrut să-i cer să-mi înapoieze cărţile în măsura în care îi puteau fi sursă de inspiraţie sau călăuză. Din păcate mai târziu l-am pierdut din vedere şi nu i-am mai putut trimite noua ediţie a tratatului lui Abelard. *De unitate et trinitate divina,* publicată de Geyer cu un comentariu critic; se găseşte acolo o ipoteză interesantă asupra cauzelor închiderii lui Abelard în mânăstire.

Mai târziu, spre regretul meu, am aflat că domnul Folten a murit în mizerie; cărţile mele, în special ediţia Cousin din 1849, carte rară şi de negăsit astăzi, s-au pierdut poate după moartea lui. Păcat, foarte păcat că acest tânăr şi talentat compozitor nu a terminat – după cum se pare – opera sa despre Abelard şi Heloisa; el este într-adevăr un exemplu preţios de artist care abordează cu atâta seriozitate şi cu o pregătire ştiinţifică atât de aprofundată un subiect ce i-a captivat imaginaţia.

DR. J. PETRU

VI. Text la Judita.

Am FOST PREZENTAT domnului Folten în foaierul unui teatru cu ocazia unei premiere. Mi se vorbise deja de el ca despre un tânăr extrem de bogat şi în acelaşi timp amator de artă. Chiar de la această primă întâlnire mi-a făcut impresia unui tânăr puţin afectat şi arogant, dar sincer; nu mi-au plăcut favoriţii lui, monoclul, eleganţa lui parfumată şi lănţişorul de aur la încheietura mâinii. Sincer vorbind,

mi-am zis imediat: un snob. Mi-a strâns mâna cu o căldură şi un entuziasm neobişnuit şi m-a invitat imediat la el, „la doamna Charlotta şi la mine, “ cum spunea el, „la seratele noastre muzicale intime“. A insistat. Atât de mult, încât i-am promis să vin, chiar dacă nu cu dragă inimă; apoi am primit o invitaţie tipărită pentru o *soirée musicale chez Mme et Maâtre Beda Folten Comme chez soi.*

Am participat doar la o singură serată muzicală. Folten, cu cravata lui fluturând şi în haină de catifea, m-a întâmpinat cu o cordialitate debordantă.

— Poftiţi, vă rog, poftiţi, mă invita el cu o voce răsunătoare, aici sunteţi printre artişti!

Soţia sa era o doamna cam fadă şi anemică, dar desigur amabilă. Îmi făcea impresia unei jupânese care se află aici numai spre a se îngriji de mâncare şi băutură; din când în când arunca de la’ distanţă un surâs matern şi timid câte unui invitat solitar, căruia pentru nimic în lume nu ştia ce să-i spună. În schimb angajaseră doi chelneri de la o cafenea ne care îi cunoşteam; erau îmbrăcaţi în pantaloni scurţi, cu ciorapi de mătase, iar pe cap aveau peruci albe pudrate ca sa transpire mai vârtos când serveau ceaiul şi vinul spumos. Poate să fi fost cam patruzeci de persoane pe care le cunoşteam în bună parte; jumătate din ei erau stingheri ca şi mine, iar cealaltă jumătate se grăbea să mănânce şi să bea cât mai mult. Era în totul ceva forţat şi într-un fel artificial. Folten, în haina lui de catifea, se învârtea cu un aer jovial, pe unul îl bătea pe umăr, ne altul îl conducea la bufet, aici făcea un compliment vreunei tinere muziciene – era un amalgam ciudat de bunăvoinţă, colegialitate, ostentaţie, de *sans-façon* prea voit, familiar sau *pas de chichi* boem. Apoi ne-a introdus în „salonul de muzică“; ne-am aşezat pe ins, pe perne, ne canapea sau am rămas în picioare, sprijiniţi de şemineu sau de tocul uşii şi concertul a început; un tânăr compozitor a cântat suita sa pentru pian, iar o domnişoară o piesă pentru vioară – compoziţia tânărului pletos, cu ochelari care o acompania la pian – cred că prea rău nu era; dar eu nu-mi puteam lua ochii de la Folten şi de la soţia lui care tronau în fotolii în mijlocul salonului ca un cuplu regal, înconjuraţi de „artiştii“

aşezaţi pe podea şi pe perne. Folten dădea din cap cu ochii închişi ca un cunoscător în timp ce doamna Foltýnová îşi strângea buzele şi se gândea vizibil la ordinele pe care să le dea servitorilor. Nu ştiu de ce, dar totul mă irita până la ciudă, fără îndoială pentru că nu suntem obişnuiţi cu asemenea maniere alese.

După concert Folten m-a luat familiar de braţ şi m-a condus într-un mic salon.

— Sunt atât de încântat că v-am cunoscut, mă asigura el plin de înflăcărare, şi aş fi fericit să pot să vă fac un cât de mic serviciu.

Nu vedeam ce ar fi putut să facă domnul Folten pentru mine şi

adăugă că a avut întotdeauna cea mai înaltă consideraţie pentru părerile mele de critic de teatru şi estetician.

— Eu lucrez la o operă *Judita,* îmi declară el, roşind puţin. Am scris şi libretul. După mine, spuse trecându-şi mâinile prin păr, după mine un compozitor trebuie să-şi scrie singur textul, numai atunci opera lui e într-adevăr un singur tot; nu se află în ea nicio trăsătură a unei alte personalităţi, nicio idee care să nu emane din intuiţia lui cea mai profundă.

La urma urmelor nu puteam să proiectez nimic. Folten repetă de mai multe ori aceeaşi idee şi o dezvoltă sub altă formă cu încântare, până ce în fine spuse pe faţă ce vrea de la mine. Dacă aş avea imensa bunătate să-i citesc libretul, şi să-i spun sincer dacă un pasaj sau altul nu ar rezista criticii celei mai riguroase.

— Ştiţi eu sunt mai curând muzician decât poet, se scuza el, şi începea din nou despre cât de mult apreciază părerea mea şi aşa mai departe.

Ce era să fac: mâncasem la el două sandvişuri, a trebuit deci să-i spun că aş fi nespus de încântat etc. Mi-a strâns mâna călduros:

— Mâine vă trimit manuscrisul, şi acum vă rog să ne alăturăm acestor tineri!

Tineretul începuse între timp să bea să stingă şi făceau un vacarm de zbârnâiau ferestrele; stăpâna casei zâmbea nedumerită şi forţat, iar Folten striga:

— Aşa copii, fiţi veseli, ca acasă! Sunteţi doar printre artişti.

A doua zi am primit manuscrisul aşezat într-un coş uriaş cu vin, struguri, o langustă şi multe altele; aveam un chef nebun să îi trimit totul înapoi. Libretul era îngrozitor: • câteva versuri frumoase sau un pasaj acceptabil şi apoi una sau două pagini de delir paranoic; pe urmă din nou un fragment de dialog promiţător sau o scenă de loc ternă şi iarăşi acele tirade confuze, emfatice; se vroia demonic, se vroia pasionat, dar exista ceva aproape maniac şi monstruos în această afectare patetică. Personajele apăreau brusc şi nu se ştie de unde, pentru ca să dispară în acelaşi fel; jumătate din ele erau omise de autor din lista de personaje… în primul act un păstor pe nume Ezron e îndrăgostit de Judita… în al treilea act el reapare sub chipul comandantului de oştire Roboan după care dispar amândoi. Pur şi simplu un haos. Nu-mi dădeam seama unde vrea să ajungă Folten cu acest libret; am răsfoit din nou manuscrisul şi am dat de un dialog în versuri al lui Holofern care răspundeau prefăcut şi discret ironic şi mi-am zis deodată: numai Franta Kupecký le-a putut scrie.

Ideea nu-mi dădea pace, am luat manuscrisul şi seara am plecat să-l caut pe Kupecký în biroul lui.

— Citeşte aceste versuri. Frantík! i-am zis. Ce spui de ele?

Kupecký mi-a făcut cu ochiul şi s-a strâmbat.

— Nu-i de loc rău. Dar continuarea nu se potriveşte. Răsfoi manuscrisul, dând din cap, după care izbucni în hohote de râs. Domnule, dom-le urla el, a reuşit!

— Frantík, îi spun eu, am impresia că acest monolog al Juditei pare scris de Tereba, nu crezi?

Kupecký clatină din cap.

— Asta-i bună, el şi Tereba, mormăi el. Desigur n-avea nici el nimic de haleală!

— Cât v-a dat pentru asta?

— El? bombăni Franta. Mi-a dat trei mii pentru tot libretul, porcul, dar în varza asta numai trei bucăţi sunt de mine. A lăsat cele mai bune versuri. Începu să se strâmbe ca un idol chinezesc. *Gesamtkunstwerk!* Ia te uită, cel puţin cinci persoane a trebuit să-i scrie asta! Asta de exemplu e Vosmik. Iar ăsta, se cufundă el în lectura unei pagini, de cine ar putea fi? „Judita, Judita de ce paşii tăi şovăie“ – Nu-mi dau seama, „în pieptul meu păros“ – ar putea fi Lhota. Îţi aduci aminte de versul lui:… „cum bubuie paşii bărbaţilor păroşi…“? Dumneata nu îl cunoşti pe Lhota? Un tânăr delicat ca un puişor abia ieşit din găoace…

— Ascultă, l-am întrebat, cum v-a comandat treaba asta?

Kupecký strânse din umeri.

— Ei, cum! A venit aici… ca din întâmplare. Era atât de fericit sa întâlnească un poet iubit.

— Nu l-ai invitat la seratele lui muzicale!

— Nu, îmi răspunse Franta demn, nu invită vagabonzi ca noi. Îi plac boemii, dar în pantofi de lac. Boemi de salon, înţelegi. A stat cu mine aici, în birt, Mecena! Dinadins mă prefăceam beat criţă numai să-l pot tutui; ce se mai zvârcolea pe scaun, şi Kupecký hohoti. Ei, pe urmă a început „prietene, eu compun o operă; libretul îl scriu singur – pentru ca opera să fie un singur tot”.

— Exact. Dar are capul numai la muzică şi nu se poate concentra îndeajuns asupra libretului. Dacă i-aş schiţa acţiunea şi i-aş aşterne pe hârtie câteva idei şi câteva monologuri în versuri… Vroia să aibă, chipurile, numai un fir conducător pentru inspiraţia sa muzicală Ce-a putut să-mi spună, doamne! Un asemenea compozitor trebuie să treacă prin chinuri creatoare, nu glumă…

— Şi tu i-ai cerut un acont, nu?

— De unde ştii? se miră Kupecký. Ascultă, n-ai avea ceva de lucru pentru mine?

— Nu, am spus. Şi toată vorbăraia asta delirantă e scrisă de domnul autor, nu?

— Da de unde, mormăi Franta. Pentru asta a găsit un tânăr poet, cu pantofi de lac, care îl frecventează.

— Un nebun?

— Cred că nu, spuse poetul Kupecký. Dar cu poeţii nu se ştie

niciodată.

Când Folten a venit să-şi ia manuscrisul, i-am vorbit cam în felul următor:

— Ascultă, Folten, asta nu merge. După cum aţi binevoit să remarcaţi în mod excelent, o Operă de artă trebuie să fie un tot unitar. Ori, ceea ce numiţi dumneavoastră libret, pare scris de cinci persoane. Ca şi cum aţi fi luat cinci texte, scrise de cinci persoane diferite şi aţi fi cârpit mizerabil bucăţile la un loc. N-are nici cap nici coadă. Acţiunea nu e coerentă. Fiecare scenă are alt stil, altă intonaţie, alte figuri… Puteţi să-l aruncaţi, Folten!

A înghiţit în sec, copleşit şi a clipit ca un şcolar.

— Domnule doctor, bâigui, n-aţi vrea dumneavoastră să-l refaceţi puţin? Desigur, nu v-aş cere s-o faceţi gratis…

— Nu. Cum puteţi să cumpăraţi texte de la mai multe persoane şi apoi să le declaraţi drept libret original? Aşa ceva nu se face!

Părea surprins şi chiar puţin vexat.

— De ce nu? *Judita* e totuşi averea mea spirituală. Domnule, eu sunt cel care a avut ideea să facă din legenda Juditei un poem în versuri sau o operă!

— Da, i-am spus eu. Dar alţii au avut aceeaşi idee înaintea dumneavoastră un anume Joachim Graff şi Mikuláš Konáč, Hans Sachs, Opitz, Hebbel, Nestroy şi Kaiser şi opere cu acest subiect au compus un anume Serov, Wetz, Honegger Goosens şi Emil Nikolaus von Reznicek. Dar se mai pot compune încă o duzină de opere despre Judita, am adăugat eu iute, văzând cât e de copleşit. Totul depinde de maniera în care e tratat subiectul, nu-i aşa?

Radia vizibil însufleţit.

— Tocmai! Şi această concepţie e exclusiv a mea! Ştiţi ideea că Holofern trezeşte femeia în fecioara Judita, o patimă erotică, dezlănţuită şi numai pentru aceasta, Judita îl ucide… E doar o idee colosală, nu?

Mi s-a făcut aproape milă de el; era clar că n-avea idee de cât de perimat e totul.

— Desigur, am spus, dar cred că mai importantă e muzica. Ştiţi ce, mai bine rugaţi un dramaturg bun să vă scrie tot libretul; dar, cu condiţia să-l şi semneze, înţelegeţi?

Mi-a strâns mâna călduros şi mi-a mulţumit emoţionat. Mi-a spus că l-am înţeles şi că i-am insuflat un nou avânt de muncă – prin ce, nu ştiu. Şi mi-a mai trimis un coş somptuos cu ananas, sitari şi o sticlă de Maria Brizard. Poate pentru a-şi proclama hedonismul şi senzualitatea sa pasionată.

A revenit după o lună mai radios ca niciodată.

— Domnule doctor, trâmbiţă el triumfător, vă aduc *Judita!* în sfârşit acum e cea adevărată! Acum am pus în ea întreaga mea concepţie!

Cred că de data asta veţi fi mulţumit şi de planul de ansamblu şi de acţiune.

I-am luat manuscrisul.

— Ai scris-o singur, Folten?

A înghiţit puţin în sec.

— Singur. În întregime singur. N-am putut încredinţa altcuiva viziunea mea asupra*] udit ei.* Asta e concepţia mea pură.

Am răsfoit manuscrisul şi peste o clipă am înţeles. Era *Judita* lui Hebbel tradusă de-a dreptul neglijent şi pe alocuri mutilată talmeş-balmeş în mod scandalos; erau amestecate în ea câteva cuplete de parodie, fără suflet ale lui Kupecký, pieptul păros al lui Lhota şi iarăşi câteva tirade delirante.

— Mi-ajunge, Folten, i-am spus. Cineva v-a făcut o festă. Patru cincimi sunt plagiate din *Judita* lui Hebbel! Nu puteţi face să se joace aşa ceva în public. Folten a roşit şi a înghiţit în sec. S-ar putea poate adăuga, se apără el slab, libret de Beda Folten după drama lui Hebbel.

— Nu faceţi aşa ceva, I-am avertizat eu. E strigător la cer cum a fost tratat Hebbel j asta ar merita pedeapsa cu moartea. Credeţi-mă, mai bine aş arde totul imediat.

Mi-a smuls manuscrisul din mână şi îl strânse la piept ca pe o comoară.

— Îndrăzniţi, numai, a strigat el şi o ură disperată i se aprinse în ochi. Este *Judita* mea! A mea! Este concepţia mea, numai a mea… Ce contează, dacă… dacă…

— Dacă a mai scris-o cineva, nu? Am văzut că aspectul moral al problemei, ca să mă exprim aşa, îi scapă în întregime şi că era îndrăgostit de *Judita* lui ca un copil; cred că omul acesta s-ar fi sinucis dacă cineva ar fi vrut să-i schimbe hotărârea.

— Poate că aveţi dreptate, Folten, am spus ridicând din umeri. Într-un anume sens, când omul iubeşte ceva, acest ceva îi aparţine cu adevărat. Uitaţi ce vă propun: eu voi crede că libretul dumneavoastră nu e decât un plagiat de proasta calitate, iar dumneavoastră veţi crede că sunt un imbecil şi tot ce doriţi şi cu asta suntem chit.

A plecat profund jignit. De atunci n-am rămas în ochii lui decât un tipicar filolog, un pedant mizerabil sau mai ştiu eu ce. Acesta e adevărul: ştia să urască ca un adevărat om de litere. În asta nu-l putea înţelege nimeni.

VAŠA AMBROŽ

VII. Mecena

Eram trei tineri sărmani studenţi la şi somnoros, zis Fatty şi eu. Din ce trăiam, dumnezeu ştie; poate din aceea că ne împrumutam unul altuia mereu singura bancnotă de douăzeci de coroane pe care o câştigase Fatty într-o seara

— Băieţi, v-am găsit un Mecena!

Se pare că venise la el un bogat prieten al artelor care i-a spus că e dispus să ajute doi sau trei viitori compozitori de talent. O sută cincizeci de coroane pe lună băieţi, ne spuse el; nu e mult, dar dacă vă daţi interesul mai târziu poate fi mai mult. Deci, băieţi, să nu mă faceţi de ruşine şi să vă purtaţi cuviincios, încheia blajinul bătrân cu emoţie. Închipuiţi-vă, că va trebui să aveţi gulerul curat şi să nu vă puneţi pălăria pe pian. Şi întindeţi-o să vă prezentaţi!

N-a trebuit să ne zică de două ori, o sută cincizeci de coroane era pentru noi un dar de necrezut căzut din cer. Când am sunat la domnul Folten ni s-a părut că suntem o întreagă turmă de compozitori care promit, în haine negre lustruite şi ne făceam cât mai mici ca să nu pară că suntem atât de mulţi. O subretă cu şorţ alb ne-a introdus la domnul Folten, care era aşezat în spatele unui imens birou, într-un halat galben de brocart şi scria. A ridicat capul, şi-a îndreptat ochelarii ce îl făceau să pară mai în vârstă şi mai sever şi ne-a examinat atent unul câte unul.

Era vădit satisfăcut de noi (nu ştiu însă de ce), fiindcă a dat din cap prietenos şi ne-a spus:

— Iată-vă, deci! Mi-aţi fost recomandaţi de profesorul vostru. E un mare artist, domnilor! Un mare artist şi un mare om!

Am mormăit că desigur aşa este. Pe urmă domnul Folten a sunat şi s-a ridicat. Mi-a sărit inima din loc gândindu-mă că poate am făcut ceva rău şi ne va da afară; Fatty gâfâia înciudat, iar Lădiček îşi rotea ochii săi mari, examinând încăperea tapiţată cu catifea. Dar nu ne-au dat afară; subreta cea zveltă a reapărut şi a făcut o reverenţă exact ca la teatru.

Anni, serveşte ceaiul pentru domnii, i-a poruncit domnul Folten. Şi luaţi loc, domnilor. Aici, vă rog!

Noi am răspuns printr-un mormăit că ne simţim bine în picioare, dar a trebuit să ne aşezăm în nişte fotolii cum nu mai văzusem până atunci. Fatty se adânci atât de mult în fotoliu că încremenii de spaimă, Ládíček nu ştia ce să facă cu picioarele sale lungi, iar eu am luat iniţiativa să angajez conversaţia, tuşind timid. Domnul Fol ten s-a lăsat să cadă în fotoliu, strângându-şi vârfurile degetelor sale lungi.

E un mare Maestru, repetă el încă o dată.

Vă felicit domnilor că aveţi un asemenea profesor. Să te consacri în întregime artei e o frumoasă vocaţie în viaţă. Frumoasă… şi dificilă. Eu ştiu mai bine ca oricine ce chinuri trebuie să îndure un artist. În timp ce vorbea îşi trecea mâna lungă prin plete. Trebuie să fiţi pregătiţi pentru o viaţă dură şi plină de renunţări.

Fatty Mikeš clipea din ochi îngrozit, iar lui Ládíček îi rătăceau ochii pe draperii şi covoare. Domnul Folten vorbea de lipsa de înţelegere cu care sunt întâmpinaţi marii artişti, iar eu emiteam din când în când diferite sunete de aprobare. Această discuţie a fost întreruptă de

subreta care a intrat în cameră cu un platou imens; Ládíček s-a repezit înaintea ei să-i ia curtenitor platoul din mână, dar probabil aşa ceva nu se face, căci ea a părut că nu observă gestul şi a aşezat în faţa noastră acel splendid servici de ceai. Nu mai văzusem niciodată aşa ceva: ceşcuţe ca o adiere, multe farfurioare fragile, un ceainic cu esenţă de ceai, o cană cu apă fierbinte, o carafă cu rom, o carafă cu limonadă, un platou cu biscuiţi, un alt platou mai mic cu dulciuri şi multe altele, toate acestea subreta le-aşeză pe masă în faţa noastră. Ládíček o studia cu cea mai mare neruşinare, cu ochii săi mari de poet şi arăta de parcă ar fi vrut s-o ia de mână; de uimire lui Fatty i se tăiase respiraţia şi-mi făcea semn cu piciorul pe sub masa, iar eu întreţineam conversaţia, zicând „da" din când în când.

Serviţi-vă domnilor, ne îndemna domnul Folten, turnându-ne el însuşi ceaiul. Slab? Tare? ne-a întrebat.

În ziua aceea nu mâncasem încă nimic; Fatty şi-a repezit mâna în sandvişuri şi ducea deja la gură o bucată de pâine garnisită frumos cu şuncă şi somon. Am mai avut timp să-i fac semn cu piciorul să aştepte. În acest timp domnul Folten îşi turnase ceaiul şi îl amesteca încet cu o linguriţă de argint; nu-şi pusese zahăr. Am făcut la fel. Fatty, jenat, a pus sandvişul pe faţa de masă de dantelă, ca să nu murdărească farfurioara şi a început să amestece ceaiul. Domnul Folten continuă să-şi amestece gânditor ceaiul, discutând despre soarta grea a artistului în epoca modernă. În acest timo luă un biscuit, început să-l ronţăie şi bău o înghiţitură de ceai fierbinte. Eu de asemenea, am ronţăit un biscuit şi am băut o înghiţitură de ceai fierbinte. Fatty mi-a aruncat o privire întrebătoare şi a luat şi el un biscuit. Sper că am făcut o impresie bună domnului Folten. Apoi Ládiček şi-a revenit din uimire, şi-a turnat un pahar de rom şi a început să se îndoape cu sandvişuri; din păcate nu-i puteam face semn cu piciorul. Am spus întotdeauna că violoniştii nu ştiu să se comporte şi au o părere prea bună despre ei; văzând asta, Fatty a luat sandvişul şi şi-a înfipt dinţii în el. Probabil era deplasat pentru că domnul Folten l-a privit, spunând:

Sunteţi deci, pianist domnule – domnule?

Sărmanul Fatty roşi, înghiţi o îmbucătura mare şi aşeză jumătatea de sandviş înapoi pe faţa de masă.

— Mikeš, zise el înăbuşindu-se. Da.

Domnul Folten îl descusu câteva clipe în timp ce Ládíček devora liniştit sandviş după sandviş. Pe urmă mi-a venit rândul; domnul Folten m-a întrebat amabil de unde sunt, cine e tatăl meu, ce muzică prefer şi alte lucruri pe potriva vârstei mele. După aceea, şi-a întors privirea către Ladícíek. Ládíček se ridică, se întinse ca o mâţă sătulă şi foarte firesc se îndreptă spre pianul pe care, era aşezată o mică vioară cafeniu închis; o luă, ciupi coardele cu un aer cunoscător şi întrebă numai aşa, cu jumătate de gură

— Un Mittelwald?

Era primul cuvânt pe care îl rostea.

Domnul Folten era radios.

— Da. De mâna maestrului Mathias Klatz. Un moment, să vă arăt certificatul.

Eu şi Mikeš ne-am uitat unul la altul. Aşteaptă puţin, Ládíček, asta n-am să ţi-o iert. Între timp. Ládíček Procházka şi-a potrivit vioara scârţâită sub bărbie, a trecut arcuşul de câteva ori ne coardele ei şi a atacat *Cântecul* de La Falia. Băiatul era în mediul lui, de parcă toată viaţa frecventase numai mecenaţi. Domnul Folten s-a lăsat într-un fotoliu şi asculta cu ochii închişi, dând din cap aprobator.

— Bine, zise el la sfârşit. Nu puteţi să-mi cântaţi o compoziţie proprie?

Ladíček fără să clipească, porni să cânte variaţiunile sale pe un motiv copilăresc; cântă trei clin ele şi spuse:

— Asta a fost, lăsă vioara şi se întoarse să se aşeze iarăşi în faţa sandvişurilor.

Pe urmă domnul Folten s-a uitat spre mine. M-am aşezat imediat la pian şi am atacat plin de curaj acel *Andante* al meu; astăzi ştiu că mi-am însuşit ceva de la profesorul nostru iubit ca să compun acest *Andante,* dar pe atunci eram destul de mândru de al meu *Opus nr. 3.* A venit apoi rândul genialului nostru Fatty; avea un trac îngrozitor şi a ratat remarcabila lui *Ciacona* pe o temă atât de frumoasă. Domnul Folten n-a făcut niciun comentariu; recunosc că mi-a părut puţin rău – e adevărat că Fatty cântase foarte prost în ziua aceea şi că se strâmba la fiecare greşeală ca un copil rotofei care e gata să plângă, dar *Ciacona* lui era o compoziţie atât de pură, că cine înţelege puţin muzica… dar cine oare o înţelege cu adevărat?

A ieşit totul bine; domnul Folten ne-a declarat că ne poartă un viu interes şi cu un tact desăvârşit ne-a dat câte un plic închis, conţinând fiecare – după cum am constatat mai târziu – două sutare noi nouţe.

În fine ne-a strâns mâna călduros, spunându-ne să revenim peste o lună să-i cântăm ceva nou. Ne-am întors acasă beţi de fericire, aveam mecenatul nostru, ne credeam plini de bani şi vedeam viaţa în roz; singur Ládíček se gândea trist numai la subretă; băieţi, spunea el, aţi văzut ce pantofiori avea şi ce bonetă? Curios, când ne-am dus acolo pentru a doua şi a treia oară nu ne-a mai părut nici pe departe de o frumuseţe atât de deosebită; şi încă mai curios – ani constatat că nu trăim de loc mai bine cu cele două sute, de coroane decât fără ele. Cum vine asta, nu ştiu.

După o lună am dat buzna, ţinând fiecare câteva foi de muzică sub braţ; câte o mică compoziţie dedicată Maestrului Beda Folten. Ládiček compusese un fandango pentru vioară cu acompaniament de pian, eu am pus o poezie pe muzică, iar Fatty a adus un mic rondo romantic

pentru pian. Domnul Folten părea că încearcă o bucurie mare şi sinceră; s-a aşezat el însuşi la pian şi-a cântat melodia mea, fredonând-o; a cântat şi rondoul lui Mikeš, dând mulţumit din cap. Cânta mai degrabă ca un amator, dar cu o evidentă rutină şi simţ muzical. După aceea am executat cu Ládiček fandango; Ládiček introduse chiar un diabolic *pizzicato a la guitara* improvizat; domnul Folten era de-a dreptul radios.

— Bine, băieţi, sunt mulţumit de voi, spuse. Pe urmă începu să discute despre compoziţie.

— Eu cred, băieţi că e o eroare să compui, ce-ţi trece tocmai prin minte. După părerea mea, ar trebui date teme tinerilor compozitori, şi acum, băiete, să te văd ce faci din asta. Vei avea timp suficient pentru inspiraţia personală, când îţi vei găsi stilul propriu. Căzu pe gânduri şi adăugă: Mi-ar place, de exemplu, să trataţi toţi trei aceeaşi temă. Aşa v-aş cunoaşte mai bine şi v-aş putea îndruma ce cale să urmaţi… îşi trecu mâna peste frunte. De pildă… de pildă… o mică uvertură: noaptea într-o tabără militară. Noaptea dinaintea bătăliei. F. O imagine muzicalii puternică, nu-i aşa?

Fatty holbă ochii.

— Şi… Stelele strălucesc…

Domnul Folten îşi acoperi ochii cu mâna.

— Nu. Mai degrabă se apropie furtuna. Văd fulgere roşii la orizont. În tabără răpăie tobele şi gornistul sună.

— Ce oştire trebuie să fie?, întreabă sec Ládíček.

— De ce?

— Din cauza instrumentelor.

— Just, încuviinţează domnul Folten, dând din cap laudativ. Să spunem… oastea regelui Nabucodonosor, nu? Ca să fie foarte exotic.

Fatty era distrus.

— Dar totuşi sunt păgâni, izbucni el.

— Vă deranjează? răspunse domnul Folten, privindu-l mirat.

Fatty roşi şi păru foarte nenorocit.

— Dar nu se ştie nimic despre ei, bâigui el. Măcar de-ar fi stele… Ar fi mai uşor de exprimat!

— Artistul creator e capabil să exprime tot, îşi dădu cu părerea mecenatul nostru. Dar eu nu vă oblig. E numai o idee care mi-a venit.

De astă dată în plic erau câte trei sutare de fiecare. Curios, n-au durat mai mult decât cele două de data trecută.

Asupra banilor planează probabil un blestem ciudat: fie ei puţini sau mulţi, niciodată nu sunt de ajuns. Se înţelege că pentru a-i face plăcere domnului Folten, am început imediat să lucrăm la tema taberei lui Naibucodonosor. Ládíček a hotărât prompt că trebuie s-o trateze în stil „maur” şi a introdus în partitură numai tobe turceşti şi timpane şi vaiete tărăgănate îndepărtate, „ca strigătul muezinului“

(numai Ládíček se încăpăţâna să spună muzein); eu am compun un fel de nocturnă lirică în care sugeram discret stingerea într-o tabără militară; Fatty în schimb a asudat până noaptea târziu cu tabăra lui Nabucodonosor şi-şi smulgea părul de disperare că nu reuşeşte să redea „fulgerele roşii la orizont".

— Nu pot să renunţ la stele – o noapte fără stele, afirma el deznădăjduit nu e noapte; e o gaură neagră şi pustie.

În cele din urmă a condus un mic targo eroic pentru pian, poate cel mai bun lucru pe care l-a scris Fatty până atunci, dar asta nu avea mai nimic comun cu o tabără militară.

Binevoitorul nostru Mecena era foarte satisfăcut; examina creaţiile noastre cu ochelarii pe nas, mişcându-şi încet buzele.

— Nu e rău. Mormăia el cu un aer cunoscător în faţa partiturii lui Ládíček. E o idee bună, motivul aresta al şacalilor.

Ládíček ne făcu semn cu niciunul să nu nimeni nimic de muzeul său. Am primit laude pentru motivul stingerii, dar înaintea largo-ului lui Fattv s-a încruntat şi a început să se scarpine cu scobitoarea în ureche.

— Cam rece, se pronunţă el. Îi lipseşte grandoarea.

— Aşa e, şopti Fatty distrus.

— Ascultaţi, o mică pastorală v-ar conveni poate mai bine, decise domnul Folten. Imaginaţi-vă o turmă de oi… şi un tânăr păstor cântând din fluier un cin tec de dragoste…

— Da, murmura Fatty clipind docil din ochi, iar pe faţa lui bucălată se aşternu o expresie de groază; broboane de sudoare îi acoperiră fruntea, când încercă să-şi reprezinte turma aceea de oi şi cântecul pastoral de dragoste. Ládiček primi ca temă marşul triumfal al unei căpetenii barbare.

— Cam în felul acesta, spuse Ládiček prompt şi începu să bată cu degetele în masă un marş barbar.

Mie, domnul Folten mi-a încredinţat câteva versuri să le pun ne muzică. Se pare că era un cor de femei care jelesc grozăviile războiului. Versurile acelea mi se măreau înspăimântătoare, nimic altceva decât:.. Ce durere, ce durere" şi alte asemenea lucruri. Dar pe atunci mâna domnului Folten era încă foarte larg deschisă şi ne străduiam să-i fim cât mai mult pe plac.

— Ştii ce, Fatty, i-am spus, am să-ţi fac eu turma asta de oi, cu fluierul şi cântecul de dragoste; behăiturile şi visele de dragoste sunt tocmai specialitatea mea. Iar tu în schimb, o să pui pe muzică acest „Ce jale". Eşti parcă făcut pentru „Ce jale" şi pentru corul de mame. Domnul Folten n-o să afle nimic.

Cântecul de dragoste mi-a reuşit atât de bine că pudicul Fatty a roşit; avea numai gângureli şi gemete pasionate.

— Ascultă, a protestat Fatty, nu pot să-i dau asta, mi-ar râde în nas!

Am eu faţă pentru aşa ceva?

În schimb el a tratat „Ce jale, ce jale“ în contrapunct ca un admirabil *cantus firmus;* îi adăugase ecou şi îl termină pe o monotonie lentă de alto, de te lua cu frig.

Când i-am înmânat domnului Folten lucrările noastre, nu şi-a ascuns satisfacţia; numai lui Fatty i-a aruncat o privire aproape dojenitoare pentru pastorala mea.

— E rece, i-a spus cu regret. Frumos lucrată, dar fără pic de pasiune.

— Aşa e, îngăimă Fatty nenorocit. Mecenatul nostru părea să-l fi luat la ochi.

— N-aţi iubit încă niciodată, nu-i aşa?

— Nu, şopti Fatty pocăit.

— E o lipsă, decretă domnul Folten. Artistul trebuie să iubească cu pasiune, nestăvilit, dionisiac.

— Da, oftă Fatty, clipind îngrozit din ochii săi mici; îi era teamă probabil că data viitoare mecena îi va cere dovezile unei pasiuni frenetice.

În locul lor i-a dat însă ca temă de compoziţie „motivul unei tinere fecioare mergând cu amfora la fântână“. A respirat vizibil uşurat; era un subiect pentru el. Eu trebuia să compun recitativul unui herald care anunţă războiul, iar Ládíček un duet de dragoste între un păstor pe nume Ezron şi o oarecare Judita. Eu am compus acest duet, iar Ládíček căruia îi plăcea fanfara a făcut pe heraldul; a adăugat şase tromboane.

— Şase tromboane, omule, jubila el, astea se aud!

Domnul Folten era cât pe-aci să ne îmbrăţişeze când i-am adus partiturile. Era patern mulţumit de noi.

— Băieţi, voi păstra aceste partituri pentru ziua când veţi îi mari muzicieni. Văd că faceţi progrese.

Noi îl iubeam sincer; era generos şi pasionat după muzică; ce se poate cere mai mult de la un om? Ne întreba ce fel de viaţă ducem, dacă avem relaţii şi alte asemenea lucruri.

— Aşa nu merge, băieţi, ne zise el energic, ar trebui să vă introduc puţin în lume. Un mare artist trebuie să ştie să se poarte, chiar în cercurile cele mai înalte. Trebuie să fie ca un prinţ. Va veni o zi când veţi mânca cu regii la masă şi veţi iubi cele mai nobile prinţese.

Fatty se zgâia îngrozit, în timp ce Ládíček se mulţumea numai să clipească de parcă ar fi vrut să spună:

— Cât despre prinţese, atunci imediat.

— Aşteptaţi, reluă domnul Folten. Eu primesc aproape săptămânal o societate de muzicieni. Artişti remarcabili, intelectuali, critici şi alţi oameni de felul acestora… O societate foarte intimă, dar care ar putea să vă fie odată de folos, nu? Vă veţi crea o serie de relaţii ce sunt indispensabile pentru un artist. Cel puţin vi se va deschide drumul

spre succes. Ce haine aveţi, băieţi?

A reieşit că cele mai bune costume ale noastre erau cele de pe noi.

Domnul Folten ne-a examinat cu un ochi critic, strâmbând din nas.

— Aşa nu merge. Ştiţi ce, am să vă comand smochinguri frumoase, iar voi veţi cânta din compoziţiile voastre în zilele când primesc, vreţi? Pentru voi acesta va fi cel mai bun debut în viaţă.

Se bucura vădit că poate să ne facă şi acest ser vii iu; ne-a trimis la un croitor foarte şic, spuneţi-ne să revenim să ne arătăm cu hainele cele noi.

Ei bine, am venit; era o zi fierbinte de vară şi aveam impresia că toată lumea întoarce privirea după noi, văzând plimbându-se pe stradă în plină zi trei tineri în ţinută de seara. Înalt, Ládiček, păşea cu o nonşalanţă de prinţ frumos şi de mare rang, eu mă simţeam de parcă aş fi mers la confirmare în timp ce Fatty transpira şi-şi umfla obrajii cu un aer nenorocit, ca şi cum ar fi mers la eşafod în acest smoching ce-l strângea la răscroială. Domnul Folten îşi plesni palmele în faţa cămăşilor şi a pantofilor noştri.

— Aşa nu merge, băieţi, spuse el. Mai trebuie să vă cumpăraţi papioane, cămăşi şi pantofi de lac; şi reveniţi joia viitoare la ora opt, voi avea lume. Mi-ar place să cântaţi compoziţiile pe care mi le-aţi dedicat.

Deci, joi ne-am făcut apariţia, la mare ţinută la ora opt fix: Ládiček nonşalant ca un prinţ, eu emoţionat ca pentru o mare ceremonie, iar Fatty Mikeš rigid de trac, ca de lemn. Am sunat la Folteni şi un lacheu cu ciorapi de mătase şi perucă albă a venit să ne deschidă.

— Doamne sfinte, suspină Fatty, dar Ládiček intră maiestuos de parcă ar fi avut acasă o duzină de lachei; de unde o fi apărând asta la violonişti! în antreu nu era nimeni.

— Domnii sunt muzicieni? întrebă lacheul. Poftiţi înăuntru, vă voi anunţa domnului.

Ne-a înghesuit într-o cămăruţă şi ne-a lăsat acolo să ne uităm unul la altul. Domnul Folten a

. I pa rut o clipa mai târziu într-o haină de catifea maro, cu cravata fluturând.

— Salut, băieţi, salut, spuse el în grabă şi cu un aer distrat, voi comanda imediat să vă aducă ceva de mâncare.

Şi a dispărut.

După câteva minute a intrat păşind cu paşi uşori subreta cu platoul. Trebuie să mâncaţi, declară ea. Ládíček băgă în gură un sandviş şi începu să se lege de ea, făcându-i complimente, pe care ea le primi foarte firesc, scâncind „stai liniştit” şi alte asemenea lucruri… Lui Fatty i se uscase gâtul încât nu putea să înghită nimic, iar eu mezinul trio-ului nostru eram într-un fel nedumerit, dar nu ştiam de ce. După ce subreta scoase limba la Ládíček şi dispăru, acesta ridică din

sprâncene şi spuse:

— Băieţi, îmi face impresia.

— Cum, oftă Fatty cu un aer abătut.

Ládíček strânse din umeri.

— Mai bine m-aş duce acasă.

Pe urmă lacheul reapăru în uşă.

— Maestrul Folten vă aşteaptă.

L-am urmat, unul după altul. Domnul Folten cu haina lui de catifea maro, stătea în salonul mare, alături de o doamnă banală şi de loc frumoasă care surâdea vag.

— Draga mea, spuse domnul Folten galant, permite-mi, să ţi-i prezint pe tinerii mei prieteni.

Noi am mormăit ceva despre cinstea deosebită care ne-a făcut-o şi am sărutat mâna mică şi moale a doamnei Foltýnová. Între timp domnul Folten întâmpină jovial primul invitat.

— Poftiţi, poftiţi, trâmbiţa el cu entuziasm, simţiţi-vă ca la dumneavoastră acasă!

După care sosi un al doilea şi un al treilea invitat, domnul Folten nu ne mai băga în seamă. Ládíček m-a înghiontit:

— Priveşte, niciun smoching.

Formam toţi trei o insuliţă neagră într-un colţ în timp ce domnul Folten, la intrare, scotea exclamaţii cordiale de bun venit, iar doamna lui întindea mâna invitaţilor, cu un surâs timid şi amabil. Invitaţii soseau unul după altul, aruncau câte o privire întrebătoare şi rece spre grupul nostru îmbrăcat în negru şi intrau cu un pas suplu în salonul vecin, unde probabil era bufetul.

Ne era din ce în ce mai cald: nimeni nu era în smoching. Şi nimeni nu ne adresa un cuvânt.

— Ce e de făcut?, am întrebat eu în şoaptă.

— Aşteaptă, şuieră Ládíček şi-i dădu un ghiont în coaste lui Fatty care stătea încremenit ca un idol gras şi scurt de picioare.

— Mişcă-te puţin, omule!

Fatty a început într-adevăr să clipească şi să se frământe.

— Ar trebui să ne despărţim, şopti Ládíček furios, să nu ne mai vedem atât de bine!

— Unde? oftă Fatty îngrozit.

Era gata să plângă, fără îndoială – de umilinţă sau de aşa ceva; buzele lui de copil se strâmbau şi tremurau. Ládíček pălise şi-şi încrunta sprâncenele; în clipa aceea arăta superb. Dar iată că domnul Folten conduce la bufet o personalitate fără îndoială celebră, judecind după entuziasmul debordant cu care o întâmpinase. Ládíček s-a apropiat şi s-a înclinat uşor.

— Permiteţi-mi domnule, zise el cu o voce puternică, să vă prezint pe compozitorul Mikeš.

Celebra persoană îl privi mirat, iar sărmanul Patty se înclină speriat ca un sac de făină moale. Domnul Folten roşi şi înghiţi în sec.

— Da, da, spuse el iute şi nervos. Un compozitor foarte talentat. Şi dânsul e domnul – domnul – domnul Procházka.

Ládiček întinse mâna celebrei personalităţi cu o nobleţe insolentă de prinţ.

— Îmi pare bine, domnule.

— Cine era ăsta? şopti Fatty înlemnit.

— Nu ştiu, răspunse Ládiček indiferent şi morocănos.

Domnul Folten care se întorcea de la bufet, se îndreptă drept spre noi.

— Domnilor, spuse el cu o furie liniştită, nu uitaţi că aici nu sunteţi invitaţi, ci „muzicanţi plătiţi", spuse calm Ládiček terminând fraza. „Cum doriţi".

Domnul Folten se răsuci pe călcâie şi-şi reluă locul la intrare. În acest timp grupuri de invitaţi veniţi de la bufet, începeau să umple marele salon.

— Veniţi, prieteni, şopti Ládiček. Haideţi în salonul de muzică.

Acolo era în mijlocul camerei un pian Steinway, iar pe el Mittenwald-ul cafeniu închis. Şi compoziţiile noastre dedicate maestrului Beda Folten, cu dedicaţia caligrafiată. Ştiu bine că din partea noastră a fost o revoltă de servitori, dar n-aveam încotro. Am pornit deodată să zdrăngănim, tramtada, tramtadada, săltând pe pardoseală, eu şi Fatty loveam în pian la patru mâini, Ládiček cu Mittenwaldul la bărbie, pe scurt un scandal clasa întâi, de cârciumă. Fatty rânjea cu însufleţire, iar

Ládíček se răsucea şi se înălţa ca un veritabil prima? ţigan; puşlamaua îşi mai lăsase o şuviţă de păr pe frunte. Feţe îngrozite apăreau în uşă. Zdrăngăneam cu mai mult foc, iar Ládíček îşi umfla pieptul şi se înclina mai mult şi se pregătea fără îndoială să cânte la urechea invitaţilor. Dar m aceeaşi clipă, domnul Folten intră, trântind uşa. Era palid şi tremura de furie.

— Aţi înnebunit, voi – voi.

— Scuzaţi-ne, domnule, spuse Ládíček ridicând din sprâncene surprins, ne gândeam că suntem fanfara castelului.

Treizeci de secunde mai târziu eram în stradă; dar ne simţeam uşuraţi. A doua zi dimineaţă i-am trimis înapoi domnului Folten costumele noastre noi, dar Ládíček răzbunător mai făcu rost de o luminare ca să picure cu ceară smochingul său.

Am avut atunci sentimentul că ne-am înşelat asupra protectorului nostru; de atunci, ca muzicieni a trebuit să îndurăm multe şi n-a fost cu nimic mai bine. De altfel şi noi l-am înşelat pe domnul Folten: niciunul dintre noi nu a devenit compozitor. Sărmanul nostru Fatty, genialul nostru Mikeš a murit curând după aceea de boala lui

Parkinson în urma unei gripe; Ládíček Procházka a dispărut undeva nu se ştie cum în Rusia, iar eu după cum se poate citi pe afişe nu sunt decât „la pian Vaša Ambrož“.

***

VIII. Două observaţii

Doamna Carla Foltýnová a făcut aluzie în povestirea sa la două persoane care au jucat un rol incontestabil în viaţa şi opera lui Beda Folten, chiar dacă episodic. Din motive lesne de înţeles nu a fost posibil să obţinem mărturiile lor despre defunctul compozitor; pentru continuitatea expunerii în timp şi în spaţiu vom insera aici câteva date şi amănunte pe care le-am putut strânge direct sau indirect, în legătură cu cele două persoane amintite.

Prima este „cântăreaţa străină“ cum a denumit-o doamna Caria Foltýnová. Într-adevăr fusese cândva una dintre cele mai celebre stele de operă, iar despre capriciile ei de primadonă, amorurile şi bijuteriile ei, despre onorariile şi contractele ei desfăcute se povesteau lucruri de necrezut. Pe timpul când a fost oaspetele scenei noastre, gloria ei de cântăreaţă apusese de mult; trecuse cu mult de cincizeci de ani în timp ce Beda Folten abia împlinea treizeci de ani. Cu toate acestea, mai era încă o prezenţă feminină atrăgătoare, iar apariţiile sale pe scenă nu au fost un insucces atât de mare pe cât s-a menţionat; arta ei actoricească producea cel puţin încă o puternică impresie.

— Vă rog şoptea el, vă rog, lăsaţi-mă să rămân câteva zile la dumneavoastră nu vreau să mă întorc încă acasă…

Am plesnit din palme.

— Cum, Afrodita aia bătrână v-a şi expediat?

Roşi şi se încruntă ofensat..

— Cum puteţi. Să vă închipuiţi aşa ceva, zise el printre dinţi. S-a îndrăgostit de mine la nebunie, o femeie teribilă! Veţi vedea că va veni să mă caute… Nu vreau să mă găsească.

— Folten, i-am spus eu, de ce a-ţi fugit de fapt cu ea?

Buzele îi tremurau şi înghiţi cu greu.

— Pentru că… pentru că mi-am închipuit că e cine ştie ce de capul ei, chiar dumneavoastră mi-aţi enumerat toţi bărbaţii care au iubit-o…

A rămas la mine aproape o săptămână; din unele insinuări şi vorbe rostite la întâmplare am dedus că a închiriat cu ea o vilă undeva pe malul lacului Wolfgang; dar chiar în prima noapte a izbucnit un scandal teribil, iar neîmblânzita zeiţă a operei i-a aruncat în cap un serviciu întreg de cristal. După cum se pare, a doua zi dimineaţă, ea a plecat în Italia, iar Folten s-a întors discret.

Mi-era milă de el în această poveste. Cred că în general el nu a avut ceea ce se numeşte o rătăcire amoroasă, ci mai degrabă un fel de ambiţie; pentru că ea fusese amanta unuia dintre cei mai mari compozitori, a unui rege şi dumnezeu ştie a cui sau mai bine, pentru

că ea însăşi era atât de celebră şi renumită, cine ştie; uneori îmi spun că poate măcar pe această cale, a vrut să devină urmaşul acelui compozitor şi creator strălucit care o iubise cândva. I s-a părut fără îndoială o soartă demnă de un mare artist, să-şi ardă degetele la această flacără aproape istorică. Încă mulţi ani după aceea îi plăcea să arate o urmă de cicatrice pe gât şi pretindea că era amintirea unei lovituri de pumnal. De gelozie, spunea el. Pe urmă insinua misterios că i-a făcut-o diva aceea, cea care ştiţi bine, a fost amanta acelui compozitor celebru. Şi mie mi-a povestit această versiune; fără îndoială, uitase că eu fusesem implicat ceva mai îndeaproape în această aventură.

Cealaltă persoană pe care doamna Foltýnová a menţionat-o în amintirile ei este „Kanner orbul". E vorba probabil de Ladislav Kanner, azi dispărut, care a fost destul de cunoscut la timpul său în anumite cercuri muzicale şi în locurile cele mai dubioase ale vieţii de noapte pragheze. Într-adevăr era aproape orb şi era muzician; dar, unde a învăţat să cânte nimeni nu ştia. Ura cu fanatism conservatorul şi n-avea decât dispreţ pentru „domnii muzicieni savanţi"; era de ajuns să i se atragă atenţia asupra cuiva că e un „domn de la conservator", că era gata să-l strângă de gât într-un acces de furie. Era mic, chel şi grozav de murdar, cu o faţă care amintea puţin de Verlaine sau Socrate. Locuia după cum se pare, undeva lângă Olšany, într-o baracă de scânduri unde desigur nu avea pian, şi nimic altceva; nu se ştie din ce trăia, dar pe la miezul nopţii puteai să-l găseşti într-o cârciumă sau alta, între Žižkov şi Košíř, cel puţin era acolo o chelneriţă grasă şi un pian dezacordat; era deja beat criţă, aiura şi ochii sticloşi şi orbi îi ieşeau din cap. Din când în când se ridica şi se aşeza la pian; când era beat, se ducea întotdeauna să cânte la pian cum alţii merg la toaletă; era la el ca un fel de secreţie de nepotolit, imperioasă şi murdară. Parodia uneori sardonic şi turbat compoziţiile „domnilor muzicieni", dumnezeu ştie, unde le auzea, la stilul de viaţă pe care-l ducea; alteori cânta numai pentru sine improvizaţii sălbatice şi lugubre; alte dăţi cânta pentru bani, dar niciodată compoziţiile altora sau cântece.

Când i se spunea, Kanner, cântă-mi valsul din *Cavalerul Rozelor* sau altceva, răspundea cu o voce şuierătoare, scrâşnind cioturile dinţilor săi cafenii.

— Kanner nu cânta!

Trebuia să-i zici:

— Kanner, Kanner, cântă-mi că nu dau doi bani pe întreaga lume. Kanner, cântă-mi ceva că-i sucesc gâtul fetei mele, târfei ăleia ordinare. Kanner, cântă-mi ceva cât se poate de obscen.

Şi imediat Kanner începea să cânte. Eu însumi nu sunt muzician, deşi iubesc nespus muzica; dar într-o seară, l-am dus intenţionat cu mine pe un dirijor foarte cunoscut în localul de noapte unde Kanner

tocmai cânta la pianul său dezacordat. Asculta atât de încordat şi de înfrigurat că făcea grimase ca un dement.

— Omule, îmi spuse el cu o voce răguşită strângându-mi mâna, băiatul ăsta are geniu! Dumnezeule, câinele ăsta nici nu ştie ce cântă! Aşteptaţi, şi faţa i se deformă din nou de un tic nervos, aşteaptă, ce cântă acolo?… Doamne, ce porc! auziţi, acum-acum.

Şi Kanner începu să puncteze rapsodia lui barbară într-un ritm neruşinat, rânjind gutural.

— Încă, încă! croncănea el şi sălta pe taburetul pianului ca un apucat. Şi încă! Aşa!

N-am putut să-l reţin pe dirijorul meu; a sărit în sus, s-a îndreptat spre Kanner şi i-a pus o hârtie de o mie de coroane pe pian.

— Porcule, îi spuse orb de iritare, şi acum vei cânta ceva demn de un muzician atât de mare şi de genial cum eşti dumneata, vită!

Kanner s-a ridicat livid şi furios, am crezut că se va năpusti asupra dirijorului meu şi-l va strânge de gât, când colo făcu câţiva paşi îndărăt şi începu să înjure:

— Kanner nu cântă! Kanner nu cânta!

Maestrul îl luă de guler.

— Kanner i se adresă el ameninţător.

Deodată Kanner făcu o grimasă stranie aproape jalnică.

— Ştiu; îngăimă el cu o luciditate neaşteptată. Dumneavoastră sunteţi…

Şi rosti numele marelui dirijor, nu pot să înţeleg cum de l-a recunoscut omul acela pe jumătate orb.

— Ei bine, bombăni dirijorul printre dinţi, cânţi ca lumea?

Kanner părea gata să cadă în genunchi.

— Maestre, vă rog, horcăi el, vă rog, nu… vă rog… Nu, în faţa dumneavoastră…!

— De ce?

Kanner tremura ca o frunză.

— Sunt un porc, Maestre… Nu mai sunt în stare… vă rog, lăsaţi-mă.

— Kanner, vino să stai lângă mine, spuse Maestrul. Şi poţi să mă tutuieşti. Şi eu mă pricep puţin la muzică, ştii?

A fost o seară ciudată, Kanner bolborosea ceva cu anevoie şi îl pironea pe maestru cu ochii săi holbaţi, distruşi de glaucom, cu o adoraţie disperată şi fanatică; când se pronunţa înaintea lui numele lui Bach, Beethoven sau Smetana sau alte asemenea nume, îşi lovea fruntea de masă şi mormăia:

— Maestre, nu sunt vrednic…

Apoi totul s-a stricat; la masa noastră a venit să se aşeze un zugrav care se tutuia cu toţi.

— Şi eu sunt artist, striga el. Kanner cântă.

— Kanner astăzi eu voi cânta pentru tine, spuse Maestrul, şi se aşeză

la pian. Îţi aminteşti de asta? Kanner îşi lovea fruntea de masă şi începu să plângă cu sughiţuri.

— Nu sunt vrednic.

— Kanner îţi aminteşti de asta? Mai recunoşti asta? E Gluck… Dar asta? E Händel. Maestrul nu era un pianist prea bun, dar avea o memorie extraordinară. Şi recunoşti bucata aista de Bach?… Aşteaptă, acum vine pasajul acesta. Ascultă, Kanner?

S-ai fi zis că se celebra o misă haotică pentru sufletul pierdut al unui om; sau că se alungă. Înfrigurat diavolul. Era palid şi zbârlit şi acelaşi tic nervos îi chinuia faţa; niciodată nu îl văzusem atât de neînduplecat şi îndârjit concentrat asupra muzicii.

— Kanner, fii atent acum! Asculţi? Omule? Doamne, ce muzică! Nu eşti încă demn?

Dar Kanner scutura disperat din cap.

În zori l-am condus pe maestrul dirijor spre casă. Era întunecat ca un diavol.

— Păcat de licheaua asta afurisită, bombănea el disperat. Omul ăsta are mai multă muzică într-un deget decât am eu în amândouă mâinile!

Şi maestrul nu era dintre cei care au impresie proastă despre ei înşişi.

Am povestit această întâmplare numai pentru că ea poate va face să se înţeleagă ce fel de om era Kanner. E cu atât mai ciudat că el s-a înhăitat cu Beda Folten sau mai degrabă Folten cu el. Cine îl cunoaşte pe elegantul Folten, scos parcă din cutie, cu chica sa pompoasă, cu monoclu la ochi şi brăţara de aur la încheietura mâinii, pe mondenul, distinsul şi sociabilul Folten nu puteau de loc să înţeleagă cum suporta el compania unei creaturi atât de deplorabile şi decăzute şi nu numai că o suporta, dar întreţinea cu Kanner cele mai intime relaţii. Puteau fi văzuţi împreună în cafenelele mizerabile unde cânta Kanner; de obicei, Folten îl aşeza în maşina lui şi îl ducea la el acasă. Lăsă să se înţeleagă că încearcă să-l salveze din punct de vedere moral şi artistic în acelaşi timp însă îl îmbăta la neştire şi până la urmă el însuşi a decăzut de parcă s-ar fi aflat sub influenţa lui pustiitoare. Se neglija vizibil şi aproape ostentativ, ţinând fără îndoială să treacă drept un boem nepăsător şi cam depravat. Împărtăşea cu patimă dispreţul lui Kanner pentru domnii muzicieni savanţi. „Omul trebuie să aibă muzica aici“, striga el, bătându-se în piept „şi nu pe o diplomă“; „Kanner o să le mai arătăm noi acestor pedanţi! Trebuie să fii posedat de muzică“, urla el, rotindu-şi ochii, creaţia e o nebunie şi o încântare! Kanner consimţea, dând din cap şi bâiguia cuvinte incoerente; pe urmă Folten îl aşeza în maşină şi plecau. Bizară pereche.

De ce s-au despărţit după un timp nu se ştie, într-o zi, l-am întâlnit pe Folten din nou monden, parfumat şi cu monoclu şi l-am întrebat ce face Kanner. S-a încruntat, strâmbând din nas.

— E un tip imposibil, bodogăni el pe un ton reprobator. E un caz disperat. Am încercat să-l salvez, dar…

Şi cu un gest al mâinii sale îngrijite, cu lănţişorul de aur la încheietură arătă zădărnicia eforturilor sale.

Pe urmă, într-o noapte, l-am întâlnit pe Kanner pe stradă, beat desigur; l-am întrebat în treacăt de Folten. Bolborosi ceva din care rezulta că Folten ar fi vrut să-l ucidă cu un cuţit. Şi numele unei oarecare Judita revenea în delirul său.

— Judita a fost totuşi a mea… bâiguia el, nu avea dreptul… n-avea dreptul… Nu-mi pasă de banii lui, domnule, scrâşnea el furios din dinţi, puteţi să-i spuneţi, domnule! Şi să-i mai spuneţi că nu i-o las pe Judita ’.

Am crezut la început că vorbea despre acea operă cu care Folten ne împuiase capul, dar după aceea mi-am adus aminte de o cafenea mică unde mergeam împreună şi unde servea o chelneriţă pe care ei o porecliseră Judita, o păcătoasă mare şi brună. Cred că la amândoi le sfârâiau călcâiele după ea şi în tot cazul Kanner era îndrăgostit la nebunie de ea; acolo l-am auzit într-o zi improvizând „cântecul Juditei“, era un fel de triumf sexual sălbatic, nu pot să găsesc cuvântul potrivit; regret numai că maestrul dirijor nu l-a ascultat. Deci e posibil ca ei să se fi certat din cauza acestei Judităe; dar amintirile doamnei Foltýnová par mai degrabă să confirme prima ipoteză a scriitorului.

Am spus deja că Ladislav Kanner a dispărut puţin după aceea; a încetat pur şi simplu să se mai arate în localurile lui obişnuite şi a dispărut fără urmă, iar până ca unul dintre tovarăşii lui de chef să-şi amintească de el a curs multă apă pe gârlă. Fiecare generaţie de artişti îşi are originalii săi; dar acest muzician nebun şi pe jumătate orb a dispărut însă prea devreme, fără să-şi găsească locul pe care îl merita cel puţin în cronica epocii sale.

JAN TROJAN

IX. Orchestraţia JUDITEI

RELAŢIILE MELE cu răposatul domn Folten au fost de scurtă durată şi la drept vorbind de ordin pur profesional. A venit într-o zi să mă caute la operă unde pe atunci eram corepetitor cu o rugăminte ciudată: să-l ajut la orchestraţia operei sale *Judita* pe care zicea că o terminase. Mi-a spus că în muzică este de fapt un autodidact; că din copilărie cântă la pian şi iubea cu pasiune muzica, dar împrejurările nu i-au permis să-şi facă studiile la conservator.

— Poate, îmi zise, sunt mai mult poet; am fost captivat de subiectul *Juditei* şi la început n-am vrut să scriu decât o dramă cu acest subiect. Nu am nicio vină, dar de fiecare dată când scriam o scenă, un dialog, expresia muzicală îmi venea ca de la sine în minte, obsedant şi triumfător. Personajele cântau acolo unde trebuiau să vorbească. Ce era să fac? Am scris o operă. Strânse din umeri încurcat.’ Aşa s-au

dezvoltat pas cu pas textul şi muzica. La ora actuală opera mea e aproape gata, dar nu ştiu ce să fac mai departe. Îmi lipsesc unele cunoştinţe tehnice, aş spune meşteşugăreşti, de pildă ceea ce ţine de orchestraţie.

— Scuzaţi-mă domnule, i-am spus eu nu e nimic meşteşugăresc într-o operă de artă. Întreaga art. I trebuie să fie un meşteşug desăvârşit. N-aveţi dreptul să vorbiţi în felul acesta domnule, i-am spus. Orchestraţia nu e un meşteşug. Gândiţi-vă la Berlioz, domnule. Sau mai bine citiţi partitura lui *Don Juan.* Meşteşug, asta, haida-de! în felul acesta nu e posibil să ne înţelegem.

Mi-a cerut scuze că n-a vrut să spună asta „că ceea ce îi lipseşte stringent e o anumită experienţă tehnică şi cunoaşterea legilor compoziţiei muzicale“; că n-ar avea nevoie decât de un fir conducător şi de sfaturi pentru a putea continua munca sa, de asta apelează la mine să-l ajut; şi după aceea mi-a propus un onorariu ce m-a surprins prin generozitatea sa.

— Nu se poate, domnule Folten, i-am spus eu. Nu pot să primesc. Pot să vă dau numai lecţii, dacă nu veţi găsi pe cineva mai competent; eu mai curând vi l-aş recomanda pe cutare sau cutare, şi i-am numit câţiva muzicieni buni. Specialitatea mea e mai mult muzica vocală, i-am spus, dar, dau şi lecţii. Atât pe oră. Dar, dacă e vorba de orchestraţie eu vă recomand pe altcineva. La instrumente nu mă pricep, domnule Folten. Vocea umană îmi ajunge. Nu, imposibil.

— Numai că eu contez pe ajutorul dumneavoastră, spuse. Se afirmă că sunteţi cel mai sever şi mai exigent dintre muzicieni. Ceea ce îmi lipseşte e tocmai această mare disciplină, zise. Mi-e teamă ca expresia mea muzicală să nu fie excesiv de anarhică. Vă mărturisesc că sunt puţin barbar de felul meu. Ştiu, spuse, că există în mine un surplus de forţă creatoare şi de fantezie; dar mă întreb, dacă ceea ce lipseşte operei mele nu e acea ordine pură şi adecvată.

— Nu e posibil, domnule Folten, i-am zis eu. Această ordine trebuie să o aveţi în dumneavoastră. Iată ce vă propun, mă voi uita pe opera dumneavoastră; dar, nu pot să vă învăţ ceva ce nu vă stă în fire. Regret, dar nu stă în puterile mele. Un subiect biblic ca *Judita* continuai eu, e un lucru prea serios, domnule Folten, chiar dacă e un apocrif. Eu am încercat psalmii, domnule, şi ştiu ce înseamnă. E greu, extrem de greu.

Am convenit să vin la el să-mi cânte pasajele principale din *Judita* sa şi că vom vedea după aceea ce avem de făcut. Am venit la ora fixată; domnul Folten m-a întâmpinat cordial şi a început să-mi vorbească despre concepţia de ansamblu a *Juditei* sale.

— Aşa nu, vă rog, i-am spus eu, mai întâi acţiunea şi apoi fiţi bun şi cântaţi-ne opera dumneavoastră. Bucată cu bucată, domnule Folten. Rând cu rând. Ceea ce nu e scris în rânduri, nu se află în concepţie.

— Cum doriţi, zise. Deci mai întâi e prologul în fata porţilor Bethuliei. Imaginaţi-vă un peisaj bucolic cu un motiv de dragoste la fluier. E dimineaţă şi tânăra Judita merge cu ulciorul la apă.

— În faţa porţilor? am întrebat eu. E o eroare, în oraşele întărite fântânile trebuiau să fie în interiorul zidurilor. Aşa nu merge.

— Poate că n-are atâta importanţă, se apără domnul Folten. Aici e vorba de muzică şi nu de istorie! Părea contrariat. Ei, şi apoi soseşte crainicul lui Holofern însoţit de gornişti şi cheama oraşul Bethulia să se predea. Oraşul refuză. Se dă alarma, iar corul femeilor boceşte ororile războiului ce se apropie. Acesta e prologul.

— Binevoiţi şi cântaţi-mi-l, am spus eu. Muzică pe această temă, asta mai lipseşte.

Se aşeză la pian. Nu anta, ce-i drept, prea curat dar avea dexteritate. După episodul tinerei fete mergând la fântână se opri.

— Aici îmi lipseşte trecerea pentru a introduce trompeţii şi mesagerul, se scuză el. Nu ştiu cum să ajung de la această pastorală la fanfare. Asta trebuie s-o ştiţi dumneavoastră, i-am zis eu. Numai dumneavoastră ştiţi ce se întâmplă în operă. Continuaţi!

Reîncepu să cânte şi interpretă el însuşi aria crainicului. Apoi se opri din nou.

— Acum oraşul refuză să se predea lui Holofem. Nu este încă gata. Acum se dă alarma, spuse, lovind clapele. Şi bocetele femeilor.

Totul a durat 18 minute.

— Aşa, nu se poate, domnule Folten, i-am spus eu. Nu merge de loc. Puteţi s-o aruncaţi şi să începeţi din nou totul.

Era de-a dreptul distrus şi înghiţea anevoie în sec.

— Credeţi ca e atât de rea?

— În întregime rea, am spus eu. Regret, dar trebuie să v-o spun. În cea mai mare parte, aveţi acolo lucruri bune dar ansamblul este rău. Pastorala aceea e Debussy; dar, păstorul acela cu fluierul, nu merge, domnule Folten. E un păstor rococo. Nu puteţi să puneţi în *Judita* un păstor rococo. Păstorul biblic era un nomad, domnule, un nomad cu suliţă. Un muzician trebuie să gândească. Episodul acela al tinerei fete cu ulciorul, reuşit, aproape clasic. Muncă curată, domnule; dar fluierul nu i se potriveşte de loc. Are ceva de faun. E deplasat, domnule, nu sună suficient de grav şi de clar. Credeţi-mă e absolut exclus. Fanfarele acelea, cântă din Verdi şi din Aida. E bine făcut, domnule, strălucitor, dramatic, grandios, dar eu n-aş pune-o acolo; acolo ar trebui ceva mai sobru. Episodul alarmei din oraş e rău. E verism, dacă îmi permiteţi, e naturalism, nu e muzică. Pe urmă aveţi corul acela al femeilor cu textul „ce jale“. Foarte bine, domnule Folten. Excelent. Dar e păcat să pui asta într-o operă. Ar putea fi o mică piesă vocală. În locul dumneavoastră, aş renunţa la operă, domnule Folten. Opera nu e o artă pură. E teatru şi toate la un Ipe. Nu e muzică pură.

Dumneavoastră domnule, aţi putea compune muzică pură ca fata aceea la fântână sau corul femeilor. Nu ştiu ce să vă mai zic.

Asculta şi atingea încetişor clapele.

— Poate aveţi dreptate, spuse el cu greu. Simt în mine atâtea… Poate nu ştiu să stăpânesc şi să ordonez totul…

Se ridică brusc şi se îndreptă spre fereastră. Din spate se vedea că plânge.

— Ascultă, domnule Folten, am spus, n-are sens. Nu trebuie să plângeţi. Asta nu e o jucărie ca sa plângi. După ea. Omul nu trebuie să se gândească la sine. Nu contează ceea ce aveţi în dumneavoastră ci ceea ce faceţi. Dacă vreţi să scrieţi o operă, scrieţi o operă; dar dacă plângeţi n-am ce să vă mai fac. Fără sentimentalisme, domnule Folten. Arta e muncă. Creaţia e muncă şi iar muncă. Aşezaţi-vă la pian şi cântaţi-mi variaţiuni pe tema pastoralei dumneavoastră. Încercaţi în major şi largo…

Smiorcăi ca un copil care a plâns, se aşeză docil la pian şi începu să atingă orbeşte clapele.

— Vă rog, spuse, jazi nu pot… Arătaţi-mi dumneavoastră ce vreţi să spuneţi.

Nu-mi place să improvizez, dar i-am cântat o variaţiune eroică pe motivul său. Aproape radia de fericire.

— Nu e rău de loc, izbucni el. Credeţi că aşa prologul ar merge?

— Încercaţi acum singur, i-am spus.

Se aşeză la pian şi cântă variaţiunea mea în major, cu precizie, fără să-i schimbe o notă; trebuie să fi avut o memorie muzicală neobişnuită.

— Aşa nu se poate, domnule Folten, i-am zis eu. Aceasta a fost variaţiunea mea. Trebuie să încercaţi să cântaţi ceva original.

A încercat, încreţindu-şi fruntea, dar era aceeaşi variaţiune numai că iarăşi a introdus în ea acelaşi oribil motiv al fluierului. Am clătinat din cap. S-a oprit din cântat şi spuse:

— Iertaţi-mă, azi nu am inspiraţie.

— Nu trebuie să aveţi nicio inspiraţie, i-am zis eu. Muzica, domnule, trebuie să fie la fel de precisă ca ştiinţa. Dumneavoastră trebuie să ştiţi ce se cuvine pus acolo. Trebuie să gândiţi, înţelegeţi? Nu e nevoie de inspiraţie. Numai de muncă.

Făcu o mutră de copil supărat.

— Nu-mi cereţi asta. Nu ştiu să compun la rece.

— Păcat, i-am zis. În aceste condiţii nu pot să va învăţ nimic, domnule Folten. Îmi pare rău dar nu am ce căuta aici.

Ochii i se umplură iarăşi de lacrimi.

— Ce am de făcut atunci? şopti el zdrobit. Fu trebuie să termin totuşi *Judita* mea!

Mi s-a făcut milă de el, cu aerul lui de copil nefericit.

— Uitaţi, domnule Folten, i-am spus, iată ce vom face; voi analiza împreună cu dumneavoastră opera, notă cu notă şi vă voi spune ceea ce mi se pare rău sau cum ar scrie un compozitor profesionist cutare sau cutare pasaj. Şi dumneavoastră singur veţi deduce ceea ce aveţi de făcut, e bine aşa?

Acceptă propunerea mea şi astfel am început lecţiile mele cu domnul Folten.

Am prezentat atât de detaliat prima mea conversaţie cu domnul Folten, fiindcă din ea reies cred, câteva lucruri. Mai întâi că iubea într-adevăr muzica cu o dragoste pătimaşă şi că era posedat de dorinţa de a compune o operă; poate că s-ar fi aruncat pe fereastră dacă cineva ar fi vrut să-i schimbe părerea. În al doilea rând că nu era decât un autodidact şi un diletant care rămânea nedumerit în faţa unor probleme pe care orice student obişnuit al conservatorului trebuie să le aibă la degetul mic. În al treilea rând avea un talent remarcabil, dacă l-aş judeca după cele câteva exemplificări; cu atât mai mult mă deruta şi mă revolta că alături de două compoziţii neaşteptat de pure, cum era pasajul acelei tinere fete mergând la fântână, şi corul femeilor se mulţumea cu pasaje mai mult sau mai puţin banale sau de mâna a doua, iară să-şi dea seama măcar de diferenţă.

De la prima lecţie am rămas, din păcate, cu impresia că nu mă voi înţelege niciodată cu domnul Folten. Făcea parte evident dintre acei artişti care consideră arta un mod de exprimare şi de autoafirmare, un mijloc de manifestare nelimitată a eului. Niciodată nu m-am putut împăca cu aceasta concepţie; nu pot să ascund că tot ceea ce este personal constituie mai degrabă o profanare a expresiei artistice. Ceea ce se află în tine, substanţa ta umană, personalitatea ta, tu însuţi eşti numai materie şi nicidecum formă; dacă eşti artist, nu te afli nici pentru a multiplica materia ci pentru a impune materiei o formă şi o ordine. Mi se taie totdeauna răsuflarea când citesc în *S finta Scriptură:* „La început Dumnezeu a creat cerul şi pământul. Pământul era arid şi pustiu, iar Spiritul Domnului plutea deasupra apelor“. Plutea şi era disperat, fiindcă nu era acolo decât o materie informă, o materie aridă şi pustie. Şi Dumnezeu zise: „Să fie lumină! Şi se făcu lumină“. Trebuie să vedem în asta primul act al cunoaşterii de sine: materia ia cunoştinţă de ea însăşi şi se priveşte ea însăşi cu uimire la prima licărire de lumină a zilei; acesta e începutul întregii formări. „Şi Dumnezeu văzu că lumina era bună; şi Dumnezeu a despărţit lumina de întuneric“: Şi s-a spus: a despărţit. Aceasta înseamnă că a împărţit, a limitat şi a purificat. „Şi despărţi apele care sunt sub firmament de apele care sunt deasupra firmamentului. Şi Dumnezeu numi firmamentul cer. Şi Dumnezeu mai zise: „Să se adune apele care sunt sub cer într-un sân gur loc şi să apară uscatul. Şi se făcu aşa. Şi Dumnezeu numi uscatul pământ. Şi văzu Dumnezeu că era bine“. De

vreme ce se spune că la început Dumnezeu a creat cerul şi pământul, reiese că nu creaţiunea propriu-zisă ci tocmai această separare şi organizare reprezintă adevăratul început şi opera creatoare al lui Dumnezeu. Nu sunt un exeget ci numai un muzician dar iată, cum interpretez eu aceasta: La început eşti tu însuţi o materie aridă şi pustie; tu însuţi, eul tău, viaţa ta, talentul tău, totul nu e decât materie: nu o creaţie ci o simplă creatură. Şi chiar dacă îţi vei deschide propriul eu şi îţi vei umple viaţa până la plenitudine, tu nu vei fi nimic altceva decât o materie pustie şi haotică deasupra căreia Spiritul lui Dumnezeu pluteşte disperat, fiindcă pluteşte deasupra neantului. Trebuie să separi lumina de întuneric, pentru ca materia să devină formă; trebuie să separi şi să delimitezi pentru ca să apară contururile clare, iar lucrurile să răsară în faţa ta în plină lumină, suavă ca în ziua creaţiei lor. Creezi numai în măsura în care dai formă materiei; a crea înseamnă a delimita şi a trasa fără încetare limite finite şi precise într-o materie care este pustie şi infinită. Separă, separă. Astfel lumea ta se va împrăştia şi nu va rămâne decât o materie informă care nu a fost însă atinsă de graţia lui Dumnezeu. Când priveşti sau când asculţi, când percepi sau când descoperi, nu faci decât să separi lucrurile sau sunetele; cât de curat şi de clar, de riguros şi de măreţ trebuie să le delimitezi dacă eşti un artist care încearcă să calce pe urmele lui Dumnezeu. Separă! separă! Chiar dacă opera ta izvorăşte din tine, ea iiebiiie să găsească în ea însăşi începutul şi sfârşitul său; ea trebuie să aibă o formă atât de perfect închisă încât nimic altceva nu poate să-şi găsească loc în ea, nici tu însuţi, nici personalitatea ta, nici ambiţia ta, nimic din ceea ce propriul tău eu se recunoaşte sau se complace. Axa operei tale trebuie să treacă prin ea şi nu prin tine. Arta proastă şi impură izvorăşte din aceea că în ea subzistă ceva personal, care nu a devenit formă şi lucru separat; nu este nici uscatul, pe care Dumnezeu l-a numit Pământ, nici acea acumulare de ape, pe care Dumnezeu a numit-o mare, ci numai noroi, materie aridă şi neseparată. Majoritatea artiştilor la fel ca şi cea mai mare parte a oamenilor se mulţumesc să multiplice materia la infinit în loc să îi dea o formă; unii o revarsă ca o lavă infernală, iar alţii o adună ca un noroi vâscos pe malul apei; astfel clocoteşte şi se acumulează fără încetare a materie aridă şi impură care aşteaptă disciplina teribilă şi grandioasă a creaţiei. Separă! separă! această lege riguroasă, această lege a zilei dintâi nu va înceta niciodată să fie valabilă şi să înspăimânte. Căci şi diavolul se amestecă în artă şi o face ca diletant; este uşor de recunoscut pentru că e ambiţios şi vanitos din fire. Se făleşte cu materia, cu originalitate sau cu puterea; nu există exces, nici exuberanţă care să nu fie aţâţate de suflarea sa viciată; Toată grandomania şi toată ostentaţia se umflă de trufia lui spurcată şi convulsivă; tot ceea ce în artă e făcut, strălucitor şi complezent sunt

zorzoanele furate ale lăudăroşenie! lui de maimuţă; tot ce este imperfect şi neterminat nu este decât urma pripita a nerăbdării lui febrile şi a eternei lui neglijenţe; întreaga formă falsă şi pretenţioasă e o mască împrumutată sub care se ascunde zadarnic nulitatea sa disperată. Pretutindeni unde munceşte artistul ca şi pretutindeni unde omul încearcă să se autodepăşească, spiritul rău dă târcoale, căutând un prilej să se manifeste, să te ispitească sau să te posede. Fiind el însuşi incapabil să creeze, încearcă să pună stăpânire pe tine. Ca să-ţi vicieze opera, te viciază pe tine şi îţi roade sufletul pe dinăuntru prin lăudăroşenie şi trufie.

Ca să te înşele să nu-l poţi recunoaşte sub înfăţişarea lui adevărată şi informă, se dă drept tine însuţi şi se preface că îţi apără interesele „Sunt eu“, îţi şopteşte „eu sunt *laimonion-ul* tău; eu sunt eul tău genial şi ambiţios. Cât mă ai pe mine, eşti mare şi suveran; vei face tot ce-ţi place; nu-ţi vei sluji decât ţie însuţi“. Fiindcă diavolul nu pretinde niciodată să-i slujeşti lui, ci să-ţi slujeşti ţie însuţi; el ştie bine de ce face asta şi prin ce poate să pună şaua pe sufletele şi pe faptele oamenilor; mizeria sa eternă, dar şi forţa sa constă în aceea că nimic nu îi aparţine de fapt; lumea e a lui Dumnezeu, iar spiritul necurat nu îşi are în ea sălaşul. Nu poate decât să încalce ceea ce nu îi aparţine; niciodată nu ştii dacă şi-a băgat nasul în opera ta; numai un singur lucru nu izbuteşte: să facă o treabă bună şi perfectă. Slavă domnului, pot în fine să vorbesc numai despre artă; dar a trebuit să vorbesc despre Dumnezeu şi diavol ca să n-ajungă să se creadă că arta se află în afara binelui şi a răului. Dimpotrivă, mai mult decât în oricare activitate umană în artă îşi găseşte loc virtutea cea mai nobilă ca şi josnicia şi viciul cele mai infame. Artă este cea care se străduieşte să cizeleze o opera pură şi perfectă; arta este cea în care forma lucrurilor este delimitată şi purificată, ba chiar, aş spune, divinizată; fiindcă lucrurile pot să poarte amprenta unui sacrament perceptibil sau a unui blestem obscur. Totul depinde numai de tine; cu cât iubeşti mai mult lucrurile cu atât te vei strădui să pătrunzi mai mult până la existenţa lor totală şi tainic desăvârşită. Opera nu ţi-e dată ca să te exprimi prin ea, ci ca să te purifici prin ea, să te descătuşezi de tine însuţi; nu creezi pornind de la tine, ci deasupra ta; te forţezi cu străduinţă şi răbdare să ajungi la o viziune mai bună şi la o înţelegere mai clară, la o dragoste mai mare, la o cunoaştere mai profundă decât cea cu care ai abordat propria operă. Creezi pentru a cunoaşte în opera ta forma şi perfecţiunea lucrurilor. Slujba ta închinată lucrurilor este un serviciu divin.

Şi dimpotrivă există o artă impură şi blestemată…

Aici se termină textul lui Karel Čapek.

MĂRTURIA SOŢIEI AUTORULUI

ÎNCĂ CÂŢIVA MARTORI trebuiau să completeze detaliile şi prin

depoziţiile lor, să contribuie la elucidarea sfârşitului compozitorului Foltýn. Din păcate autorul nu a mai putut să îi audieze pe toţi şi nici să le solicite materiale.

Au rămas numai câteva însemnări uitate pe o bucată de hârtie, liniştite şi mute ca moartea. Câteva rânduri notate de un scris foarte familiar care e mai mult decât chipul sau vocea omului dispărut. Un neiniţiat ar fi putut cu greu să descifreze sfârşitul povestirii în acele rânduri, dacă nu ar fi fost şansa tragică a acelor seri nu prea îndepărtate, când două fiinţe sub acelaşi acoperământ, discutau încă despre munca lor.

Pentru Karel Čapek personajul despre care scria era mai mult decât o fiinţă vie; el, cel taciturn, putea să povestească despre acesta ore în şir, cu ochii arzători, cu o anume expresie ce-i înfrumuseţa chipul, atunci când vorbea despre artă. De aceea, ştiu atâtea lucruri despre compozitorul Foltýn, dar îndrăznesc să completez mărturiile anterioare fără să adaug amănunte pentru că mă gândesc că nu-şi au loc multe cuvinte străine după punctele de suspensie pe care le-a făcut moartea.

Ştiu că autorul a vrut să-l lase în final să pună cap la cap *Judita* sa: operă făcută din plagiaturi imitaţii şi furturi artistice, tristă monstruozitate muzicală ratată care a fost ani de zile mania sa. El nu i-a dat nimic propriu decât ambiţia sa morbidă de a fi artist, el care a fost întotdeauna incapabil de cea mai mică manifestare personală, la şcoală, în dragoste, în tot.

— Era poate posedat, mi-a spus Karel Čapek odată în amurg, când nu ne mai puteam privi în ochi, dar la ucis făţărnicia, bietul de el, a intrat în lumea înşelătoriei vitale şi n-a mai putut ieşi din ea niciodată. Era numai fantezie dobândită prin minciună şi nicidecum realitate autentică, rupsese orice legătură morală cu ea, ştii – şi apoi, cum şi din ce vroia să creeze acest naiv nenorocit?

Bineînţeles nimeni nu i-a acceptat opera, chiar când ca om cu stare a încercat să înlăture obstacolele şi nedreptăţile cu bani, dar la sfârşit, când era deja foarte uzat şi jalnic şi-a găsit „oamenii săi“care l-au ajutat să scoată *Judita* la lumina zilei.

Iată cum s-au petrecut lucrurile: Beda Folten, pe atunci deja ruinat şi decăzut, colinda localurile în căutarea noilor şi vechilor săi amici. Plângea, se umfla în pene, perora, bea şi vorbea oricui despre opera sa. Apoi se târa acasă, cu capul gol, aruncându-şi pe spate pletele sale superbe de artist, uimind ici şi colo prin monologul său rostit cu voce tare, vreun trecător întârziat. Adesea se oprea să se sprijine de zidul rece al vreunei case şi îşi apăsa mâna pe inimă cu afectare; vagabonzii şi imbecilii care treceau din întâmplare pe acolo, îşi băteau puţin joc de el, fiindcă nimeni nu putea să-şi închipuie cât de rău îl înăbuşă şi îl doare inima.

Şi apoi o bandă de cheflii a hotărât să-i joace lui Foltýn şi Juditei sale o festă. Îi vor juca nebunului o comedie straşnică şi ei înşişi vor face mare haz de ea.

— Trebuie reparată această nedreptate, Foltýn!

— Datorită nouă, veţi cunoaşte gloria, Maestre! începu să alerge ca un nebun şi invita toţi vechii săi cunoscuţi, în special pe cei care nu crezuseră niciodată în *Judita.*

Unul dintre aceşti buni amici a procurat o sală pentru această reprezentaţie perfidă, un fel de studio de cinema unde se prezentau filme eventualilor cumpărători; se afla acolo o mică scenă în spatele unui ecran, cu o suprafaţă de câţiva metri pătraţi, dar în tot cazul nu existau bani pentru a plăti un număr prea mare de corişti. Foltýn a recrutat el însuşi orchestra şi cântăreţii dintre artiştii şomeri şi debutanţi, alerga la repetiţii, îşi punea mâna pe inimă şi ardea de entuziasm. A venit la seara sa, îmbrăcat într-un frac închiriat şi-şi aruncă de câteva ori pletele pe spate, într-un gest de recunoştinţă spre primele rânduri unde şedeau prietenii care îl ajutaseră pentru acest eveniment. Nu ştia că de mult, nimeni nu îl mai consideră un om normal, că a căzut într-o cursă oribilă, că timpul făcuse din el un nebun, un bufon, un caraghios, un palavragiu, un mincinos, un impostor şi un mizerabil; căci faţa fiecăruia din noi sfârşeşte întotdeauna prin a fi descoperită chiar dacă foarte mult timp a fost as
 misa în spatele unor fraze mari şi ale unui machiaj intelectual.

Bineînţeles opera a repurtat un succes triumfal în faţa publicului invitat, aplauzele şi strigătele l-au obligat pe Beda Folten, roşu şi beat de fericire să apară în faţa cortinei, unde mulţumea, aruncându-şi pletele pe spate şi simulând epuizarea nervoasă cerută de tensiunea creatoare. Aruncă o privire plină de o generoasă recunoştinţă spre rândurile celor ce îi montaseră acest triumf şi mai departe spre rândurile publicului care vocifera –, dar roşeaţa gloriei şi a succesului lăsă locul unei palori de moarte pe chipul său scăldat de sudoare. Căci Beda Folten văzu deodată pentru prima oară universul său clar fără minciună şi fără iluzie aşa cum arată el în realitate de aici, de la rampă, sute de chipuri familiare pe care îi cunoştea de la ceaiurile şi seratele sale muzicale, sute de oameni pe care îi iniţiase în munca sa simulată şi murdară, feţele criticii pe care încercase zadarnic să le mituiască prin umilinţa sa şi morga sa simulată de artist.

Maxilarul său fără bărbie începuse să i se descleşteze ciudat şi nu mai avea putere să-şi ţină gura închisă aşa cum s-ar fi cuvenit în asemenea momente solemne, căci vedea clar şi distinct că toată această mulţime care aplauda, nu făcea decât să-şi bată joc de el. Obişnuiţii cafenelei care îşi procuraseră o distracţie ceva mai costisitoare, foştii prieteni care primiseră invitaţia ca să-şi bată joc pe săturate de acest sărit. Spectatorii săi, îi jucau aceeaşi comedie ca şi el

lor, îi vedea, de aici, acum el, acest mincinos şi nenorocit zdrobit şi demascat cum se încurajează reciproc sa mărească vacarmul şi entuziasmul, cum îşi dau coate, şi şirurile de feţe deformate de batjocură, oscilând dintr-o parte în alta, de parcă mica scenă ar fi fost puntea unui vapor pe furtună.

S-a refugiat în culise. Împleticindu-se de groază, ruşine şi disperare, inima i se strângea ca un câine călcat în picioare şi respira greu, foarte greu. În sală aplauzele batjocoritoare deveneau mai puternice, câţiva spectatori tropăiau neruşinat din picioare, iar voci vulgare şi ironice îi strigau numele.

Beda Folten se ruşinează să leşine şi nu are putere să fugă, de fapt nu mai are unde să fugă, culisele mici sunt blocate de interpreţi ale căror trupuri formează un zid moale şi de netrecut care îl reţine.

— Vă cheamă, domnule compozitor!

— Leşiţi să mulţumiţi, Maestre!

— Arătaţi-vă publicului, Beda Folten!

— Arătaţi-vă publicului, Beda Folten, strigau glasurile anemice ale sărmanilor muzicanţi care se pretaseră la această comedie pentru câteva sute de coroane – arătaţi-vă, îl provocau ochii lor batjocoritori – arătaţi-vă acestei haite ce urlă în bănci, care a venit să vă asigure succesul, fiindcă, toată viaţa n-ai râvnit la nimic altceva, nenorocitule! Arătaţi-vă ca să vă vadă în sfârşit cum sunteţi, să profite de spectacol ca şi noi pentru care sunteţi la fel de ridicol!

L-am mai împins de câteva ori în faţa cortinei şi s-a reîntors de câteva ori către feţele batjocoritoare ale interpreţilor. Nimic nu mai rămăsese din el, din Beda Folten de altădată, ţinuta şi felul de a-şi ţine capul au dispărut, părul îi cade pe faţa lividă altfel decât pe vremea când îşi stăpânea gâtul său lung, sudoarea îi curge şiroaie pe reverele fracului ponosit, iar genunchii i se înmoaie comic. E o mare, mare distracţie pentru mulţimea care aplaudă şi hohotele se înteţesc când îşi apasă amândouă mâinile pe inimă, căci până azi această paiaţă nu a făcut decât să simuleze totul, iar acum continuă să joace comedia geniului epuizat, copleşit de glorie.

Cum e posibil, se gândeşte Foltýn, pe care inima şi gulerul îl înăbuşă, iar podeaua scenei îi fuge perfid şi neruşinat de sub picioare. Ce s-a întâmplat cu ochii săi şi ai lor că dintr-o dată ei se descoperă ceea ce sunt. Ce mulţime rea, crudă şi ostilă e publicul ale cărui strigăte şi aplauze îi pun un nod în gât şi în inimă. Îi vine să plângă ca un copil, cu o mână se sprijină de umărul fagotistului, iar cu cealaltă mână îşi şterge sudoarea cu o batistă murdară şi se întreabă cui să-i ceară milă ca să nu se mai arate acestei hoarde josnice şi rele care tropăie în sală.

Fagotistul susţine răbdător trupul asudat şi slăbit, iar Beda Folten mai are încă câteva secunde pentru Dumnezeu. Toată viaţa m-am

zbătut, m-am chinuit, m-am distrus şi am plătit ca să trăiesc această zi! Toată viaţa am slujit ceva ce am considerat că e menirea mea! Credea că se smiorcăie, dar când – colo hohoteşte; inima sa, ca a unui câine călcat în picioare, i se strânge în piept de o durere cumplită.

— Doamne, e posibil să mă coste o viaţă întreagă, tot timpul ăsta nenorocit şi zadarnic pe care mi l-ai dat!

În seara aceea *Judita* n-a fost jucată până la capăt pentru ca Beda Folten a înnebunit ceea ce desigur nu doreau cei din sală care îl considerau de mult nebun. Sărmanul a fost transportat la Bohnice, aşa cum era, în fracul său închiriat, iar directorul azilului, penultimul martor după lista stabilita de autor, trebuia să depună mărturia finală. Nu pot să spun decât ceea ce ştiu de la autor şi din depoziţia doamnei Foltýnová: Bedřich Foltýn a murit acolo două zile mai târziu.

— Va avea o înmormântare frumoasă, mi-a spus Karel Čapek în ultimul amurg al vieţii noastre în doi. Multe din cunoştinţele lui vor veni la înmormântare cu un fel de emoţie condescendenta. Ştiu, viaţa trebuie să-şi aibă la urma urmelor, sărmanii săi nebuni, iar moartea este aproape ultima instituţie divină care inspiră încă un pic de respect. Doamna Foltýnová era totuşi o femeie bună şi i-a făcut o înmormântare frumoasă aşa cum se cuvine» bunului renume al familiei ei. Şi în timpul incinerării, un cunoscut profesor de la conservator a cântat la orgă *Largo* de Ilandei, iar la sfârşit cel mai bun cvartet al nostru de coarde a cântat Beethoven. Ştii, sunt lucruri care nu se întâmplă oricui!

Te gândeşti desigur că îi voi întreba pe toţi cum şi de ce ştiu dinainte ce îmi vor răspunde: bineînţeles nu a fost un artist, dar la urma urmelor s-a mistuit pentru muzică. Aşa oricine dintre noi poate să-şi asume sarcini peste puterile lui şi asta se termină întotdeauna printr-o tragedie. Şi apoi – cineva desigur îmi va spune, – ştiţi cu Foltýn s-a petrecut ceva ciudat. Era un nenorocit, un plagiator, un cabotin, dar avea totuşi o lipire. E adevărat, domnule, că pentru o viaţă întreagă e puţin, jalnic de puţin, dar în ziua judecăţii de apoi nu trebuie să se piardă niciun grăunte de aur. Şi ştiţi, Foltýn, nu se dezminte, ne-a lăsat două asemenea nestemate în această *Inelita,* inaptă şi haotică. Există în ea un pasaj pe un text foarte comic „Ce jale, Ce jale“ şi pe urmă motivul tinerei fete – muzică pură şi limpede ca apa de izvor. Am reflectat mult, domnule, Dumnezeu ştie de unde a luat-o!

— Trebuie să fie acel Fatty care a compus-o pentru el, ştii cel pe care l-ai lăsat să moară de boala lui Parkinson?!

— Da, el. Vezi şi nimeni n-a vrut niciodată să admită că băiatul acesta avea talent, dar a rămas asta totuşi de la el şi acesta e lucrul cel mai important. Chiar dacă datorită lui nebunul de Foltýn a avut o înmormântare de artist.

[1] Text stabilit după stenograma depoziției Doamnei Foltýnová.

Table of Contents

ŠIMEK, JUDECĂTOR LA TRIBUNALUL DISTRICTULUI
DOAMNA JITKA HUDCOVA
DR. V.B.
DOAMNA KARLA FOLTÝNOVA
PROF. UNIV. DR. STRAUSS
DR. J. PETRU
VAŠA AMBROŽ
***
JAN TROJAN
MĂRTURIA SOŢIEI AUTORULUI